

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Insolvenční jako reakce na vývoj ekonomiky
Insolvency as Response to Economic Development

Student: Karolína Vašíčková

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Marcela Kernbachová

Ostrava 2011

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a další prameny.

V Ostravě

.....

Karolína Vašíčková

OBSAH:

1	ÚVOD	1
2	INSOLVENCE A INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ	3
2.1	ÚPADEK.....	3
2.1.1	<i>Formy úpadku.....</i>	<i>4</i>
2.1.2	<i>Hrozící úpadek.....</i>	<i>5</i>
2.1.3	<i>Způsoby řešení úpadku</i>	<i>5</i>
2.2	INSOLVENČNÍ NÁVRH.....	11
2.3	INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ	16
2.4	ZÁVĚR KAPITOLY	17
3	VLIV EKONOMICKÉ SITUACE NA ČETNOST INSOLVENČNÍCH NÁVRHŮ.....	18
3.1	CELKOVÝ POČET INSOLVENČNÍCH NÁVRHŮ	19
3.1.1	<i>Vztah mezi počty insolvenčních návrhů a podnikatelských subjektů v letech 1993-2007.....</i>	<i>22</i>
3.2	INSOLVENČNÍ NÁVRHY – SPOTŘEBITELÉ	26
3.2.1	<i>Oddlužení.....</i>	<i>30</i>
3.3	INSOLVENČNÍ NÁVRHY - PODNIKATELÉ	33
3.4	ZÁVĚR KAPITOLY	36
4	TÉZE MOŽNÝCH PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ.....	38
4.1	SPOTŘEBITELÉ	38
4.1.1	<i>Úspory</i>	<i>39</i>
4.1.1	<i>Spotřeba.....</i>	<i>45</i>
4.1.3	<i>Finanční gramotnost aneb jak na úvěry.....</i>	<i>46</i>
4.2	ZÁVĚR KAPITOLY	48
5	ZÁVĚR.....	50
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
	SEZNAM ZKRATEK	55

1 ÚVOD

S úpadkem či způsoby jeho řešení se můžeme setkat nejen v rámci právní disciplíny, účetnictví, podnikového řízení, ale také na společenské rovině, protože tato problematika se stále více dostává do běžně sledovaných tištěných i netištěných médií. Za vrchol této medializace označím jaro letošního roku, kdy Městský soud v Praze rozhodl dne 29. 3. 2011 o úpadku loterijní společnosti Sazka. Neschopnost splácet se však stále více dotýká nemalého počtu občanů, což dokládá narůstající počet osobních bankrotů. Mezitímco v době působení zákona o konkursu a vyrovnání převažovaly insolvenční návrhy podané na dlužníky podnikatele, tak od roku 2008, kdy vstoupil v platnost insolvenční zákon, se karta začíná postupně obracet. Loňský rok 2010 už se nesl ve znamení převahy insolvenčních návrhů podaných na dlužníky spotřebitele.

Práci vedle tradičního úvodu a závěru strukturuji do tří samostatných kapitol, přičemž poslední dvě koncipuji na individuálním pojetí. Své první kroky směřuji k přiblížení problematiky úpadku a jeho konkrétní formy insolvence pomocí teorie úpadkového práva. V úvodní kapitole se snažím v účelně rozumné míře přiblížit mnou vybrané pojmy. Jako stěžejní hodnotím podmínky úpadku, jeho formy a způsoby řešení. Následně se pozastavím u insolvenčního návrhu a insolvenční řízení už jen zběžně načrtnu.

Mnou přidanou hodnotu se do práce pokusím promítnout prostřednictvím zhodnocení možných příčin rostoucího počtu insolvenčních návrhů, přičemž samostatně zpracuji faktory působící vůči spotřebitelům a podnikatelům. Vzhledem k tomu, označím jako cíl svého snažení rozvíjení myšlenkových postupů, které odůvodňují nárůst osobních bankrotů i úpadků u podnikatelů. Pro tvorbu dedukcí na této úrovni jsem si jako živnou půdu nebo klimatické podmínky pro zkoumané subjekty zvolila národní hospodářství. Výstupem celé této prostřední kapitoly by mělo být nalezení případné existence určitého typu vazby mezi výkonem ekonomiky a pravděpodobností či četností úpadku.

Zároveň však musím konstatovat, že úpadek není a nemůže být zcela vyvolán vnějšími akcelerátory, nýbrž samy subjekty mu musí napomoci, a to kupříkladu svým

nevhodným hospodařením. Tato skutečnost mě přiměla pokusit se navíc specifikovat body, které mohou být pro finanční stabilitu domácností klíčové. Prevencí úpadku se zabývá poslední kapitola, ve které pracuji pouze s doporučenými kroky pro skupinu spotřebitelů, protože v současnosti právě ji považuji za úpadkem ohroženější.

Jednotlivé kapitoly se liší úhlem pohledu na samotnou problematiku úpadku i teoretickým či naopak praktickým pojetím, proto je zapotřebí pracovat s různými metodami zkoumání. V části zabývající se právní úpravou úpadku se mi jako vhodné jeví využít deterministickou metodu. Naopak prostřední pasáž ladím na vlnách ekonomie, tudíž nejednou je zapotřebí některé mnou vnímané nepodstatné znaky či skutečnosti opomenout. Hlavní metodou této části je tedy bezesporu metoda abstrakce, přičemž jednotlivé poznatky na sebe logicky navazují a dedukují z nich závěr. Pro přesnější úvahy navíc roztřídím potenciální úpadce na dvě skupiny, kterými jsou spotřebitelé a podnikatelé. V kapitole věnované preventivním opatřením, pak pracuji s metodou konkretizace, názorným příkladem je výčet kategorií, u kterých je prostor k přijetí úsporných opatření.

2 INSOLVENCE A INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ

Od 1. 1. 2008 se při insolvenčním řízení postupuje dle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Inspirační předlohou nové úpravy úpadkového práva byla úprava z některých zemí západní Evropy a USA.¹ Dle této právní normy se může do úpadku dostat téměř kdokoli - občan, obchodní společnost, státní podnik, nadace, občanské sdružení, družstvo aj. Působnost tohoto zákona se však omezuje vůči státu a jeho institucím, obcím a krajům, České národní bance, Všeobecné zdravotní pojišťovně, veřejné vysoké škole i některým dalším subjektům.²

2.1 Úpadek

Právní subjekty převážně v podobě fyzických i právnických osob vstupují do závazkových vztahů, ze kterých jim plynou práva a povinnosti. Závazkové právo používá k označení těchto subjektů výrazů věřitel a dlužník, přičemž věřitel je osoba disponující pohledávkou vůči dlužníkovi, která má právo na plnění. Naopak dlužníkovi se vznikem závazkového vztahu nastává povinnost splnit řádně a včas svůj závazek. Pokud by svět fungoval podle ideálního modelu, kde by veškeré závazky byly plněny v celé své výši i v době splatnosti, právní norma upravující oblast úpadkového práva by poztrácela svůj význam. Skutečnost je ovšem tomuto ideálu na hony vzdálená, názornou ukázkou je neustále se zvyšující počet jedinců (podrobněji následující kapitola), jež se svým neuváženým a nevhodným hospodařením dostanou do situace, kdy už nejsou schopni dostát svým závazkům. Slovní spojení „neschopnost dostát“ je velice důležité, protože vylučuje z definice ty dlužníky, kteří neplní závazky z důvodu neochoty, kdy příčinou mohou být například neshody s věřiteli. Neméně podstatný je i počet věřitelů, neboť pokud je dlužník zavázán alespoň dvěma věřitelům, pak je možné situaci objektivně označit jako úpadek.

¹ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; PACHL, L.. *Insolvenční právo aneb osobní bankroty začínají*. 1.vyd. Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o., 2008. 298 s. ISBN 978-80-87001-10-3.

² *Do úpadku se může dostat téměř kdokoli*. [online]. 2010 [cit. 16.03.2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.insolweb.cz/2-do-upadku-se-muze-dostat-temer-kdokoliv/>>

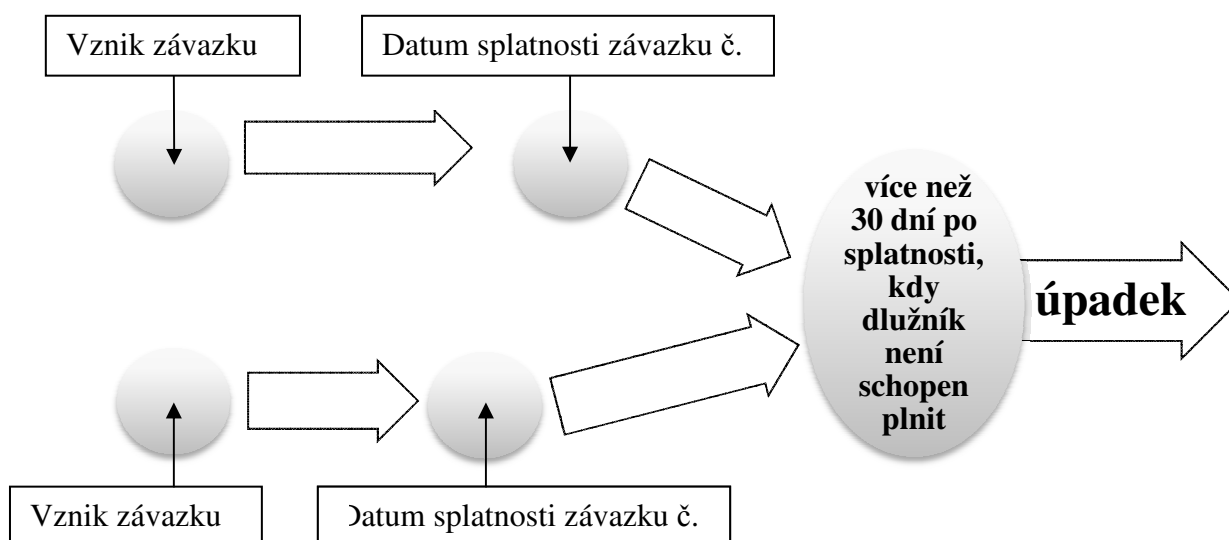
Mnohost věřitelů je chápána jakožto společná základní podmínka obou forem úpadku vymezených insolvenčním zákonem (dále jen IZ) na platební neschopnost a předlužení.

2.1.1 Formy úpadku

Insolvence neboli platební neschopnost

Do platební neschopnosti se může dostat podnikatel i nepodnikatel bez rozdílu ovšem za předpokladu, že dlužník je již v bodě, kdy jsou jeho peněžitě závazky více než 30 dní po splatnosti. Hovoříme tak o prodlení delším než 30 dní (viz schéma 2.1).

Schéma 2.1 Insolvence

Předlužení

Oproti předešlé situaci se druhá forma úpadku týká výlučně PO a FO podnikatele (OSVČ). Obrazně bych tuto situaci vyjádřila pomocí rovnoramenných vah, kdy na jednu miskou bych umístila majetek dlužníka (odpovídá m_1 na obrázek 2.1) a na tu druhou jeho závazky (odpovídá m_2 na obrázek 2.1). Matematicky vyjádřeno: $m_1 < m_2$, majetek < závazky. Při posuzování hodnoty majetku potenciálního úpadce se přihlíží také k pokračující správě tohoto majetku, případně též k dalšímu provozování podniku, pokud lze za stávajících okolností předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku

či provozu podniku pokračovat.³ Majetek neboli aktiva, závazky též pasiva, jsou zjistitelná z účetnictví. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví ve znění pozdějších předpisů ukládá povinnost vést účetnictví v případě PO, FO zapsaných do OR, v neposlední řadě též FO, jejíž obrat za předchozí kalendářní rok přesáhl 25 mil. Kč.

Obrázek 2.1 Předlužení

2.1.2 Hrozící úpadek

V oblasti úpadekového práva se s účinností IZ posuzuje i tzv. hrozící úpadek, kdy se s přihlédnutím ke všem okolnostem dá předpokládat, že dlužník nebude schopen splnit podstatnou část svých peněžitých závazků. Jedná se o preventivní prostředek, na jehož základě lze podat dlužnický insolvenční návrh, a zvýšit tak šanci na překonání úpadku pomocí například povolení oddlužení v případě spotřebitele.

2.1.3 Způsoby řešení úpadku

Hned v prvním odstavci je zmínka, že insolvenční řízení jako řešení úpadku je realizovatelné jak u spotřebitele, OSVČ, tak u PO. Moment, kdy je nutno sledovat jednotlivé skupiny odděleně, je právě způsob řešení úpadku. Dva způsoby jsou použitelné pouze na některé ze zmíněných právních subjektů, přičemž jeden je univerzální, tedy vhodný pro všechny tyto subjekty.

³ MARŠÍKOVÁ, J. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 2009. 394 s. ISBN 978-80-7201-780-5.

Oddlužení

Oddlužení je jedním ze tří základních způsobů řešení úpadku aplikovatelné pouze na nepodnikatele. Pakliže je zadlužená osoba držitelem živnostenského oprávnění, je nutné, aby v době řízení bylo provozování živnosti minimálně pozastaveno. V IZ jsou popsány 2 formy oddlužení, a sice zpeněžení dlužníkovy majetku vedle splnění splátkového kalendáře. Společný předpoklad je, že dlužníkovy odhadované příjmy po následujících 5 let pokryjí alespoň 30% pohledávek od nezajištěných věřitelů nebo se v jeho vlastnictví nachází majetek, jehož zpeněžením bude uspokojeno rovněž nejméně 30% nezajištěných věřitelů. Pokud je úpadcová situace natolik nepříznivá, kdy nebude schopen splnit ani oněch 30% závazků, má naději se s nezajištěnými věřiteli písemně dohodnout, že budou akceptovat plnění v nižší míře. Zároveň nejsou přípustné dluhy z ukončené podnikatelské činnosti a není rovněž možné se po předchozím oddlužení znovu zadlužit.⁴ Dlužník k návrhu na povolení oddlužení přikládá výpis z trestního rejstříku, ze kterého se zjišťuje, zda nedošlo v době 5 let před zahájením insolvenčního řízení k pravomocnému odsouzení dlužníka za trestný čin majtkové či hospodářské povahy.

Dlužník se má možnost vyjádřit, kterou z forem oddlužení upřednostňuje, zaznačením příslušné varianty v šestém bodě předepsaného formuláře s názvem „Návrh na povolení oddlužení“ dostupného na <http://insolvencnizakon.cz/obecne-informace/formulare-vzory.html>. Návrh, jenž není podán na zmíněném formuláři, je považován za vadný nikoli obsahově, ale z hlediska formy, kdy insolvenční soud postupuje tak, že vyzve dlužníka k odstranění této vady ve stanovené lhůtě a návrh odmítne teprve, až dlužník tuto povinnost nesplní. Orgán, který je oprávněn rozhodnout o příslušné formě oddlužení označuje IZ jako schůze věřitelů. V tomto bodě rozhodují pouze hlasy nezajištěných věřitelů, přičemž k přijetí usnesení o způsobu oddlužení je zapotřebí nadpoloviční většiny nezajištěných věřitelů. Insolvenční soud rozhoduje ve věci formy oddlužení pouze, tehdy pokud tak neučinila schůze věřitelů (př.: nedostatečný počet hlasů).

Zpeněžení majtkové podstaty

Insolvenční soud rozhodl o dlužníkově úpadku, ustanovil insolvenčního správce, dále povolil oddlužení a schůze věřitelů se shodla na řešení oddlužení zpeněžením majtkové podstaty. Právo nakládat s majetkem neboli dispoziční oprávnění k majtkové

⁴ *Insolvenční zákon* [online]. 2009 [cit. 16.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://insolvencni-zakon.justice.cz/pravni-predpisy.html>>

podstatě úpadce připadá od rozhodnutí o úpadku na insolvenčního správce, který činí veškeré kroky nutné pro zpeněžení majetku stejně jako v případě řešení úpadku konkursem (viz níže), ovšem se dvěma rozdíly. První je v majetku spadajícím do majetkové podstaty. Majetek nabytý dlužníkem po povolení oddlužení do majetkové podstaty nenáleží, tudíž osoba, která je oprávněná s tímto majetkem nakládat, je dlužník nikoli insolvenční správce, a tento majetek nebude zpeněžován. Rozdíl číslo 2 je v osvobození od dluhů, které následuje po zpeněžení majetkové podstaty nikoliv automaticky, nýbrž po soudním rozhodnutí v dané věci na návrh podaný dlužníkem. Důsledek rozhodnutí je následující: Plnění dlužníka od tohoto okamžiku sice není klasifikováno jako bezdůvodné obohacení, proto má věřitel právo si toto plnění ponechat, ale nebude v jeho moci pohledávku vymáhat.

Splátkový kalendář

Sled kroků insolvenčního soudu je totožný se zpeněžením majetkové podstaty, pouze schůze věřitelů se usnese na oddlužení formou splátkového kalendáře. Tato varianta je z pohledu časového horizontu splnění oddlužení i uspokojení věřitelů náročnější. Jedná se o měsíční splátky nezajištěným věřitelům po dobu 5 let, přičemž splátky jsou ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. Tuto částku rozvrhne dlužník mezi nezajištěné věřitele podle poměru jejich pohledávek způsobem určeným v rozhodnutí insolvenčního soudu o schválení oddlužení.⁵

Celkový počet **podaných** (pojem podaných kooperuje s možností opakovaných insolvenčních návrhů) spotřebitelských insolvenčních návrhů pro rok 2010 činil 10 559 návrhů, přičemž v tomtéž roce bylo podáno 9 399 návrhů na oddlužení, podrobněji včetně ročních srovnání viz následující kapitola.⁶

Z údajů je patrné, nakolik je institut oddlužení využíván, konkrétně 89,01% (vypočteno vztahem $9399/10559 \cdot 100\%$) všech insolvenčních návrhů nepodnikajících

⁵ DOLEČEK, M. *Insolvence – úpadek a způsoby jeho řešení* [online]. 07.07.2009 [cit. 9.3.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/insolvence-upadek-opu/1000818/47945/>>

⁶ OSVALDOVÁ, M.; MORES, C.; MENŠÍKOVÁ, S. *Vývoj insolvencí spotřebitele* [online]. leden 2011 [cit. 9.3.2010]. Dostupné na WWW: <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110103_TZ_vyvoj_insolvenci_spotrebitele__20109947.pdf>

fyzických osob je spojeno s návrhem na oddlužení. Skutečnost, že většina fyzických osob navrhuje jako způsob řešení úpadku oddlužení, není náhodná, jedná se totiž o způsob nejšetnější. Dlužníkům vyhovuje akt, kdy po splnění oddlužení, podají návrh na osvobození od dluhů. Ostatně proč ne, když mají prostředky a majetek na úhradu kolem 30% svých závazků a od zbývajících cirká 70% jsou oproštěni. Jak je to vůbec možné? Já to vnímám přibližně takto: Stát pečuje o občany, kteří jsou v sociální tísní, poskytuje jim tzv. transferové platby v podobě podpory v nezaměstnanosti, starobního či invalidního důchodu a mnoha dalších. Tyto platby nejsou ničím jiným než přerozdělením peněžních prostředků vybraných od ekonomicky aktivních obyvatel a situace s úpadci je překvapivě podobná. Věřitel, jenž poskytl úpadci nejčastěji peněžní prostředky, se musí spokojit s částečným plněním, neboť statním zájmem je, aby spotřebitel mohl vyšlápnout na cestu k zajištění svých potřeb a nebyl odkázán na některou ze zmíněných transferových plateb, což by ohrožovalo i jeho umístění ve společnosti. Zjednodušeně zákon sleduje sociální cíl spotřebitele namísto ekonomického cíle věřitelů. IZ jakoby poskytuje spotřebitelům neschopným uhradit své závazky i jakýsi štít před věřiteli, kteří by se po neúspěšném mimosoudním vymáhání svých pohledávek pravděpodobně uchýlili k podání žaloby o zaplacení dluhu s cílem opatřit si exekuční titul. Pokud by povinný nedodržel to, co mu exekuční titul ukládá, věřitel (oprávněný) by přikročil k návrhu na provedení exekuce nebo návrhu na soudní výkon rozhodnutí, aby svou pohledávku uspokojil.

Další možná interpretace počtu insolvenčních návrhů je prostřednictvím zaokrouhlení čísla 10 559 na 10 000, stejně tak lze zaokrouhlit počet obyvatel naší republiky na 10 mil., je tedy možné bezostyšně konstatovat, že každý 1 000 občan je potenciálním úpadcem bez rozlišení věkové struktury obyvatelstva, tudíž včetně dětské části populace. Na kolik je toto číslo alarmující či nikoliv, nechám prozatím otevřené.

Konkurs

Konkurs je způsob řešení úpadku pro nepodnikatele, který nepodá návrh na povolení oddlužení nebo mu soud tento návrh zamítne, častěji je však prohlášen při úpadku podnikatele. Existuje pouze jeden způsob jak konkurs provést, a sice zpeněžením majetkové podstaty, do které náleží i majetek nabytý po účinku prohlášení konkurzu. K veškerému majetku spadajícímu do majetkové podstaty má dispoziční právo insolvenční správce ustanovený v rozhodnutí o úpadku, ten následně mění podobu majetkové podstaty.

Veškerý hmotný i nehmotný majetek, pohledávky, majetková a jiná práva se převádí na peníze, které slouží k poměrnému uspokojení oprávněných (dle přezkumného jednání) věřitelů. Insolvenční správce může přikročit ke zpeněžení majetkové podstaty nejdříve po účinnosti prohlášení konkursu a po první schůzi věřitelů.

Dále je rovněž na insolvenčním správci, aby ve spolupráci s věřitelským výborem zvolil způsob zpeněžení majetkové podstaty. Má možnost výběru mezi následujícími 3 způsoby:

- veřejná dražba podle zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách,
- prodej věcí podle ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, o výkonu rozhodnutí,
- prodej majetku mimo dražbu (tzv. prodej z volné ruky).⁷

Prohlášením konkursu nedochází k přerušení řízení o výkon rozhodnutí nebo exekuce, soud může výkon rozhodnutí či exekuci na majetek, který je zaimponován do majetkové podstaty přikázat, fakticky je však nelze provést.

Nepatrný konkurs

Soud může sám nebo na návrh rozhodnout o nepatrném konkursu v případě dlužníka nepodnikatele nebo u malých podnikatelů (obrat dlužníka za minulé účetní období nepřesáhl 2 mil., počet věřitelů není vyšší než 50). Slouží k rychlejšímu vyřešení úpadku.

Reorganizace

Poslední a zároveň nejméně využívaný způsob řešení úpadku je reorganizace. Vztahuje se pouze na podnikatele, přičemž hlavní myšlenka je zachování chodu podniku, kdy k uspokojování věřitelů dochází postupně v rámci finančního zotavování se úpadce.

⁷ DOLEČEK, M. *Konkurs* [online]. 30.09.2008 [cit. 09.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/konkurs-opu/1000818/49115/>>

Při reorganizaci se postupuje dle schváleného reorganizačního plánu, který je výsledkem skloubení těchto činností:

- restrukturalizace pohledávek věřitelů (prominutí části dluhů dlužníka včetně jejich příslušenství nebo v odkladu jejich splatnosti),
- prodej celé majetkové podstaty nebo její části anebo prodej dlužníkovy podniku,
- vydání části dlužnickových aktiv věřitelům nebo převod těchto aktiv na nově založenou právnickou osobu, ve které mají věřitelé majetkovou účast,
- fúze dlužníka – právnické osoby s jinou osobou nebo převod jeho jmění na společníka se zachováním nebo změnou práv třetích osob, připouštějí-li to právní předpisy o hospodářské soutěži,
- vydání akcií nebo jiných cenných papírů dlužníkem nebo novou právnickou osobou,
- zajištění financování provozu dlužníkovy podniku nebo jeho části,
- změna zakladatelského dokumentu nebo stanov nebo jiných dokumentů upravujících vnitřní poměry dlužníka.⁸

Reorganizace je proveditelná u podnikatele, přičemž nezáleží na tom, zda se jedná o FO podnikatele či o PO podnikatele, podstatné je, zda splňuje alespoň jeden ze dvou následujících předpokladů. Jestliže úpadečův obrat dosahuje minimálně 100 mil. Kč nebo zaměstnává nejméně 100 zaměstnanců v řádném pracovním poměru, tak je přípustné reorganizaci povolit. Z těchto kritérií však vyplývá, že reorganizace je nastavena pro „významné“ podnikatele, a to buď z hlediska výše výnosů či příjmů nebo také pro zaměstnavatele, kteří se nemálo podílí na zaměstnanosti. Nicméně IZ však neopomíná ani variantu, kdy se dlužník není ochoten ztotožnit s myšlenkou ukončení své podnikatelské činnosti, ale ani jednu z výše zmíněných podmínek nesplňuje. V této situaci má dlužník možnost, aby zároveň s insolvenčním návrhem případně nejpozději do 15 dnů rozhodnutí o úpadku předložil příslušnému insolvenčnímu soudu reorganizační plán, jenž mu byl schválen polovinou (počítá se dle výše pohledávek) nezajištěných i polovinou zajištěných věřitelů. Existují ovšem přesně vyjmenované výjimky, kdy IZ reorganizaci nepřipouští.

⁸ DOLEČEK, M. *Insolvence – úpadek a způsoby jeho řešení* [online]. 30.07.2009 [cit. 09.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/insolvence-pokracovani-dokumentu-opu/1000818/47946/#b32>>

Spadají sem dlužníci v likvidaci, obchodníci s cennými papíry a osoby oprávněné k obchodování na komoditní burze.

2.2 Insolvenční návrh

V následujících větách se pokusím přiblížit odpovědi na základní otázky ohledně insolvenčního návrhu. Začínaje popisem, co je to insolvenční návrh, přes osoby oprávněné a naopak povinné jej podat, dále též jeho obsahovou i formální stránku a konečně, co navazuje na insolvenční návrh.

Tento návrh je požadavkem na zahájení insolvenčního řízení. Podnětem k návrhu je úpadek nebo hrozící úpadek v momentě, kdy je návrh podáván dlužníkem. Stále častěji dochází k tomu, že potenciální úpadce podává návrh, aby unikl nátlaku v podobě exekucí a soudních výkonů rozhodnutí prováděných na jeho majetek. Tato skutečnost je odrazem stále lepší orientace v oblasti výhod (možnost návrhu na oproštění od dluhů po splnění oddlužení), které IZ nabízí spotřebitelům neschopným dostát svých závazků.

V textu jsem již použila formuli dlužnický návrh, tento návrh je podán místně příslušnému krajskému soudu, přičemž podavatelem je dlužník. Vedle dlužníka může být podávající osobou i věřitel.

Náležitosti návrhu:

- Musí být patrné, kdo je navrhovatel a kdo dlužník. Pakliže je navrhovatel zároveň dlužníkem, označí sám sebe jako dlužníka.
- FO - nepodnikatel: jméno a příjmení, bydliště, rodné číslo.
- FO - podnikatel: jméno a příjmení, bydliště (sídlo), rodné číslo, identifikační číslo.
- PO: obchodní firma či název, sídlo, identifikační číslo.
- Skutečnosti dokazující úpadek (problém u věřitelského návrhu ohledně dokazování mnohosti věřitelů a jejich splatných pohledávek) nebo hrozící úpadek (pouze u dlužnického návrhu), v případě věřitelského návrhu též čeho

se domáhá a odkud plyne oprávnění návrh podat (doloží splatnou pohledávku proti dlužníkovi, přihlášení pohledávky).

- Návrh způsobu řešení úpadku (není povinné).
- Pokud je navrhovatelem věřitel, pak potřebný počet stejnopisů (jeden pro soud, druhý pro dlužníka, další v případě spoludlužníků atd.).
- Přílohy

Přílohy dlužníkovu návrhu:

- Seznam veškerého majetku, včetně pohledávek, dále jejich dobytnost.
- Seznam všech závazků, označí věřitele.
- Seznam zaměstnanců, pokud není zaměstnavatelem, uvede tuto skutečnost.
- Výpis z OR v případě PO jako dlužníka.
- Dále též listiny dokazující úpadek.

K seznamům je zapotřebí připojit podpis s prohlášením o jejich úplnosti a správnosti. Další přílohy se odvíjí v závislosti na současném podání insolvenčního návrhu a návrhu na povolení oddlužení případně návrhu na reorganizaci, pokud chce navrhovatel řešit úpadek formou konkursu, v závěru samotného insolvenčního návrhu tuto myšlenku uvede (neexistuje předepsaný formulář).

U insolvenčního návrhu je přípustná písemná i ústní forma, kde za písemnou považujeme listinnou i elektronickou. U listinné formy je nutné úředně ověřit podpisy, pokud má dlužník ručitele, spoludlužníka nebo manžela, tak je zapotřebí tak provést i u nich. Vedle toho elektronická verze vyžaduje zaručený elektronický podpis, teprve v tomto momentě má sílu originálu.

Po obdržení návrhu na zahájení insolvenčního řízení insolvenčním soudem může soud rozhodnout třemi způsoby. Zaprvé návrh označí jako vadný, vyzve k odstranění zjištěných vad, a pakliže k eliminaci vad nedojde, následuje odmítnutí návrhu insolvenčním soudem, v některých případech je návrh rovnou odmítnut. Navrhovateli nic ani nikdo nebrání v tom, aby podal návrh nový a vyvaroval se předešlým nedostatkům. V případě neúplnosti příloh návrhu soud vyzve k doplnění těchto příloh ve lhůtě ne delší než 7 dní. Druhá možnost je zastavení řízení o insolvenčním návrhu v reakci na

nezaplacení zálohy (ta činí maximálně 50 000 Kč, přičemž podává-li návrh více věřitelů, pak jsou povinni zaplatit tuto částku společně a nerozdílně) nebo z důvodu zpětvzetí podaného návrhu. §129 IZ stanovuje že: „*Insolvenční navrhovatel může vzít insolvenční návrh zpět až do vydání rozhodnutí o úpadku nebo do právní moci jiného rozhodnutí o insolvenčním návrhu.*“ Poslední variantou je zamítnutí návrhu pro jeho neodůvodněnost. Z výše zmíněného vyplývá, že na každý insolvenční návrh nenavazuje rozhodnutí o úpadku. Tato informace je podstatná, protože další kapitola pracuje se statickými údaji, kdy je důležité rozlišovat mezi podanými insolvenčními návrhy a rozhodnutími o úpadku. Některé návrhy jsou odmítnuty, což způsobuje jejich opakované podání a zároveň zkresluje vypovídací schopnost tohoto údaje, protože dochází k nárůstu tohoto ukazatele, aniž by se zvyšoval počet úpadců.

Pokud se insolvenční návrh jeví jako opodstatněný, následuje v některých případech dle schématu 2.2 soudní jednání, kdy o uskutečnění tohoto soudního jednání rozhodne insolvenční soud v některých případech věřitelského insolvenčního návrhu. Soud písemně vyzve dlužníka, aby se k návrhu vyjádřil, protože tak sám neučinil.

Mnohem častěji však následuje po podání insolvenčního návrhu přímo rozhodnutí o úpadku, které navíc obsahuje:

- Výrok, že se zjišťuje úpadek dlužníka a kdy nastávají účinky rozhodnutí o úpadku,
- ustanovení insolvenčního správce,
- výzva pro věřitele k přihlášení pohledávek ve stanovené lhůtě,
- určení termínu a místa konání přezkumného jednání a schůze věřitelů, kdy ideálně po sobě navazují,
- výzva, aby dlužníkovi dlužníci poskytovali plnění insolvenčnímu správci.

Další podstatnou součástí rozhodnutí o úpadku je způsob řešení úpadku. U spotřebitele, který podal řádný návrh na povolení oddlužení, splňuje potřebné předpoklady, pak už nic nebrání tomu, aby soud oddlužení povolil, přičemž rozhodnutí o konkrétní formě oddlužení má ve svých rukou schůze věřitelů. Konkurs je prohlášen u spotřebitele, jenž návrh na povolení oddlužení nepodal nebo některý z předpokladů nesplňuje. Rozhodnutí o úpadku právnických a fyzických osob podnikatelů neprovází vždy

rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, jedná se o případy, kdy připadá v úvahu reorganizace, jinak je rovnou prohlášen konkurs.

Rozhodnutí o úpadku rovněž zahrnuje lhůtu pro podání přihlášky pohledávky, ta nejčastěji činí 30 dní, maximum jsou 2 měsíce. Soud určí lhůtu individuálně, přičemž v konkrétním případě závisí na předpokládaném počtu věřitelů. Na pohledávky přihlášené později nebude brán zřetel a nebudou tudíž ani uspokojeny.

V insolvenčním řízení je nutno rozlišovat pohledávky hlavně z pohledu zajištěnosti na zajištěné a nezajištěné pohledávky. Mezi zajišťovací instituty patří: zástavní a zadržovací právo, omezení převodu nemovitosti, zajišťovací převod práva, postoupení pohledávky k zajištění nebo obdobná práva dle zahraniční právní úpravy. Zajištěný věřitel má právo na přednostní uspokojení z výtěžku věci, která je součástí majetkové podstaty, přičemž další prim hrají tito zajištění věřitelé při rozhodování o způsobu řešení úpadku reorganizací, protože na schůzi věřitelů musí hlasovat pro reorganizaci nejméně polovina všech přítomných zajištěných věřitelů počítaná podle výše jejich pohledávek. Naopak při oddlužení jim žádné speciální pravomoci nepřísluší.

Jen letmo bych zmínila pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené, jejichž výjimečnost spočívá v tom, že jsou uspokojovány kdykoli v průběhu řízení.

V momentě uplynutí doby přihlášení pohledávek je sestaven seznam přihlášených pohledávek, což je podklad pro přezkumné jednání. Insolvenční správce ještě před zahájením přezkumného jednání vyzve dlužníka, aby se k pohledávkám vyjádřil, kdy do správcem připraveného seznamu uvede, zda pohledávku uznává či ji popírá a z jakého důvodu. Dlužník má možnost své stanovisko změnit při přezkumném jednání. Při přezkumném jednání lze popřít pravost, výši či pořadí pohledávky. Pohledávky popírá insolvenční správce nebo dlužník. Pohledávky, u nichž nebyla rozporována pravost, výše ani pořadí, případně její popření bylo neúspěšné, se nazývají pohledávky zjištěné, a tyto pohledávky budou uspokojovány z majetkové podstaty.

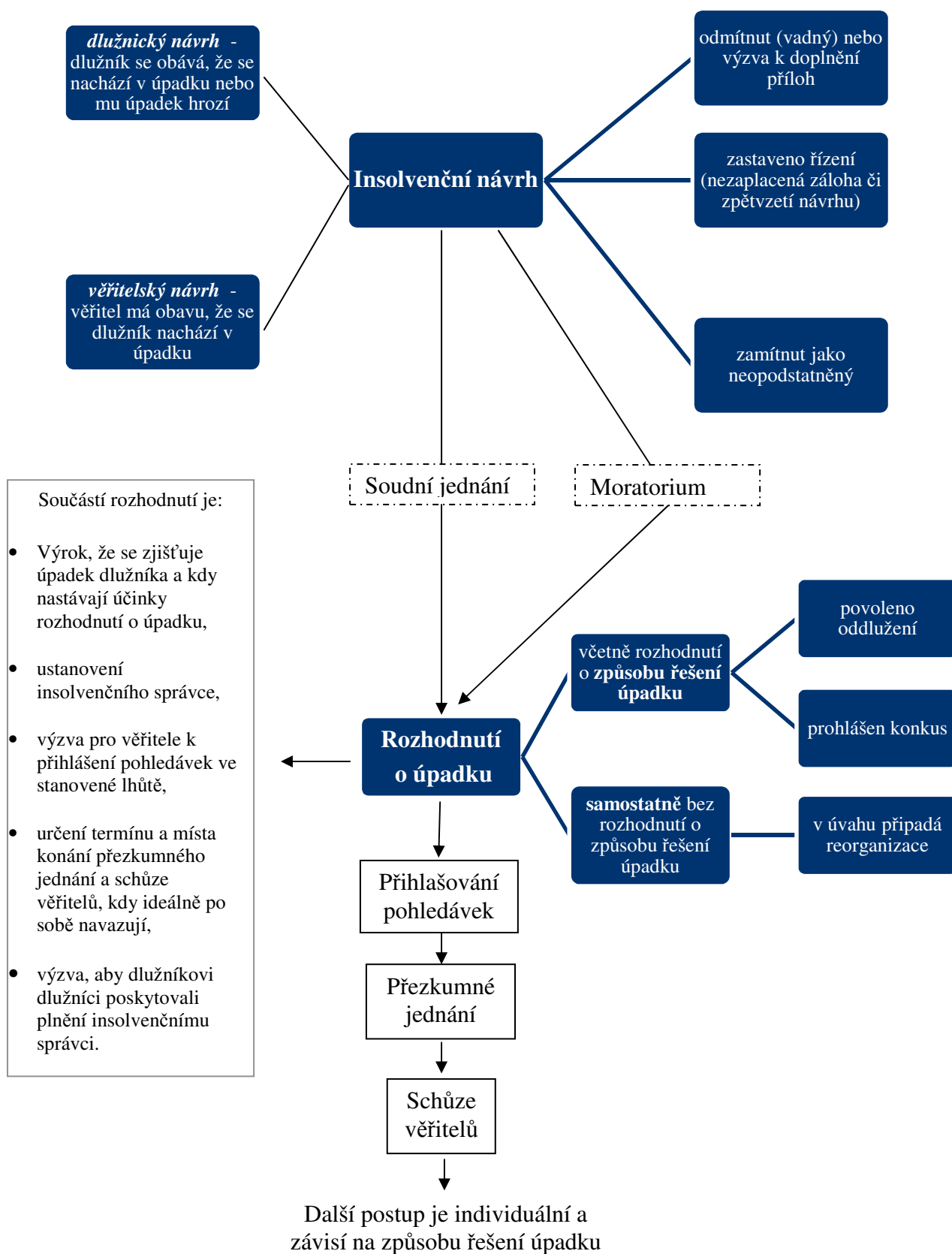
Je účelné a ekonomicky žádoucí, aby veškeré lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku umožňovaly návaznost schůze věřitelů na přezkumné jednání. Pouze v případě,

kdy soud nařídil termín schůze ještě před přezkumným jednáním, musí následovat ještě jedna schůze věřitelů.

Další úkony se liší dle způsobu řešení úpadku a byly popsány jednotlivě a výše. V případě splnění oddlužení je posledním krokem podání návrhu na osvobození od dluhů. Pokud je úpadek řešen konkursem, může po schůzi věřitelů insolvenční správce přikročit ke zpeněžení majetkové podstaty a poměrnému uspokojení zjištěných pohledávek. V případě reorganizace se postupuje dle schváleného reorganizačního plánu.

2.3 Insolvenční řízení

Schéma 2.2 Insolvenční řízení

2.4 Závěr kapitoly

Tato kapitola posloužila jako obrazný náčrt nejdůležitějších pojmů úpadkového práva s naznačením jejich návaznosti, kdy zdůrazněny či blíže rozebrány byly termíny využívané ve statistickém rozboru následující kapitoly.

Zaměřila jsem se na definici samotného úpadku, zmínila jeho formy a jednotlivé způsoby řešení. Popsala jsem insolvenční návrh včetně jeho náležitostí, následně jsem vypsala možná rozhodnutí insolvenčního soudu ve věci insolvenčního návrhu. Současně jsem zdůraznila skutečnost, že počet podaných návrhů nemusí korespondovat s počtem prohlášení úpadku a popsala, jak pokračuje řízení v případě rozhodnutí o úpadku.

3 VLIV EKONOMICKÉ SITUACE NA ČETNOST INSOLVENČNÍCH NÁVRHŮ

Sledování vývoje jakýchkoliv kvantifikovatelných jevů má svůj význam z hlediska odhadu prognózy do budoucna. Představa o následujícím průběhu situace umožňuje přijímat opatření nebo možnost volby vhodné varianty či postupu, a zmírnit tak „nežádoucí účinky“, případně se nežádoucího stavu vyvarovat. Míra důrazu na hloubku, množství i přesnost dílčích analýz závisí na tom, kolika jedinci a v jakém rozsahu jsou dopady popisovaného jevu v podobě „nákladů“ (není myšleno pouze v monetárním slova smyslu) neneseny. Jednodušeji, nakolik předmět zkoumání ovlivňuje životy nás všech a těch po nás přichozích. Úpadek, konkrétněji jeho četnost, je takto kvantifikovatelnou veličinou, přičemž důkaz o dotknutelnosti populace se skrývá ve větě rozvíjející situaci z roku 2010: Každý 1 000 Čech je úpadcem. Než ale přistoupím k trochu netradičnímu pojetí úpadečného práva formou interpretace počtu insolvenčních návrhů a popisu některých souvisejících jevů nebo pochodů, které zastřešuje ekonomie, ráda bych zmínila pár průvodních informací.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky je jedním z orgánů státní správy a působí v oblasti justice. Tato zmínka je podstatná z důvodu provázanosti s insolvenční v podobě držby taktovky nad správou veřejného informačního systému s názvem „Insolvenční rejstřík“, který lze označit za vylepšeného nástupce Evidence úpadců. Zprovoznění tohoto systému šlo ruku v ruce s účinností zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Došlo tak ke zhmotnění myšlenky snadno dostupných informací o průběhu a rozhodnutích v insolvenčním řízení, vyvěšení seznamu insolvenčních správců, ale i zajištění rychlého doručování soudních rozhodnutí a písemností. Insolvenční rejstřík je volně přístupný například na stránkách: <http://isir.justice.cz>.

Při výběru své datové základny jsem v první řadě zjišťovala primárního poskytovatele údajů, kdy jako nejhodnotnější se samozřejmě jeví insolvenční rejstřík. Ten je zdrojem pro statisticky zpracované informace o počtu insolvenčních návrhů, jednotlivých způsobů řešení úpadku aj, které na svých webových stránkách pravidelně uveřejňuje společnost Creditreform Česká republika. Údaje jsou zpracovány za různý časový interval (měsíc, pololetí, rok, někdy se jedná o delší období). Další skutečnost, jež

mě přesvědčila o důvěryhodnosti zvoleného zdroje je publikace aktuálních zpráv Creditreform o vývoji insolvence v ČR i Evropě nejen na vlastních internetových stránkách, ale též ve známých odborných i neodborných médiích (Mladá fronta DNES, Hospodářské noviny, Lidové noviny, E15 a další). Při svých tvrzeních a propočtech proto vycházím převážně z dat Creditreform, protože jsou přehledně strukturována a pouze stručně okomentována, tudíž je zde prostor pro další práci s nimi (viz <http://web.creditreform.cz/cs/content/press/information/index.jsp>).

Jen letmo o organizaci Creditreform, společnosti s ručením omezeným vedené v obchodním rejstříku. Předmětem její činnosti není pouze interpretace vývoje insolvence, ale patří zde též sledování bonity, platební morálky, prevence nedobytnosti pohledávky, zkrátka práce s riziky spojenými převážně s podnikáním a jejich minimalizace.

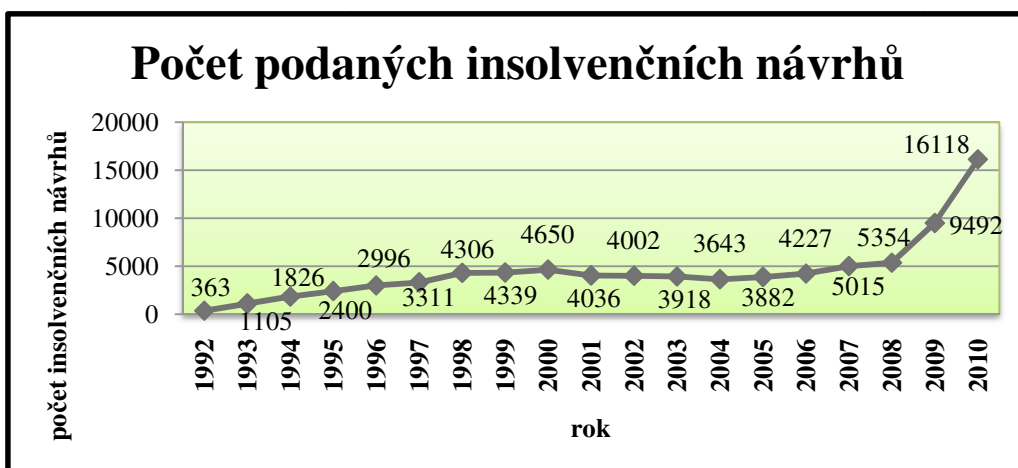
3.1 Celkový počet insolvenčních návrhů

Tabulka 3.1 Počet podaných insolvenčních návrhů⁹

Rok	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Počet insolvenčních návrhů celkem	363	1105	1826	2400	2996	3311	4306	4339	4650	4036
Změna v %		204,41	65,25	31,43	24,83	10,51	30,05	0,77	7,17	-13,20
Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Počet insolvenčních návrhů celkem	4002	3918	3643	3882	4227	5015	5354	9492	16118	
Změna v %	-0,84	-2,10	-7,02	6,56	8,89	18,64	6,76	77,29	69,81	

⁹ Údaje z tabulky pocházejí z tiskových informací zveřejněných na webových stránkách společnosti Creditreform Česká republika v rubrice → „Aktuální informace“ [online]. 03.01.2008 [cit. 06.04.2011]. Dostupné na WWW: <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/Konkurz_V_CR_20077933.pdf>

Graf 3.1 Počet podaných insolvenčních návrhů¹⁰

Nyní již tabulka 3.1 a její přenesení do grafu 3.1. Obojí sleduje vývoj počtu insolvenčních návrhů v časovém horizontu let 1992 – 2010. Údaje začínají rokem 1992, protože dne 1. října 1991 nabyl účinnosti zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále ZKV), který vrátil po čtyřiceti letech úpadekové právo do našeho právního systému.¹¹ K buňce s názvem počet insolvenčních návrhů celkem je zapotřebí dodat, že se jedná o podané insolvenční návrhy, tudíž u některých z nich nedošlo k samotnému prohlášení úpadku například kvůli neopodstatněnému podání insolvenčního návrhu, a je zde zahrnut i určitý počet návrhů, které byly pro vadnost odmítnuty. Prvotní vývoj počtu návrhů má postupně narůstající tendenci, neboť nejprve bylo zapotřebí se s novou právní úpravou seznámit. Sama zdrženlivost úpadců a věřitelů se postupně vytrácela, což vedlo k tomu, že potenciál podaných insolvenčních návrhů byl v roce 1998 naplněn počtem 4 306 návrhů. Mimo zdrženlivosti předpokládám, že zde hraje roli ještě počet subjektů, protože pokud je zachován propočet na kolik subjektů připadá jeden úpadce a platí přímá úměra, tak s vyšším množstvím všech jedinců roste i počet zadlužených jedinců.¹² Obdobně vypadá uzavřená místnost o celkovém počtu 10 jednotlivců, kde vypustíme například virus chřipky. Z 10 jedinců onemocní 2, ale když do stejné místnosti vložím 100 osob s obdobně odolným imunitním systémem, mohu očekávat, že se virus projeví u 20 z nich.

¹⁰ Vytvořeno na základě tabulky 3.1.

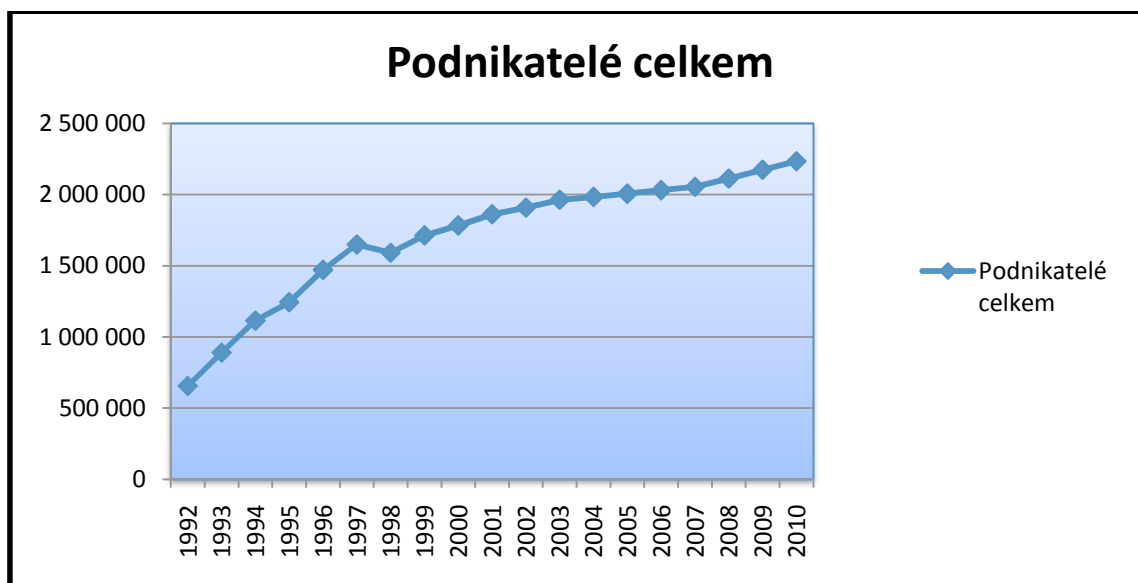
¹¹ SCHELLEOVÁ, I. *Základy insolvenčního práva*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2008. 322 s. ISBN 978-80-87071-88-5.

¹² Za použití metody dedukce.

Tabulka 3.2 Vývoj počtu podnikatelských subjektů¹³

Rok	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Podnikatelé	656 123	889 857	1 113 920	1 243 637	1 470 845	1 648 872	1 590 810	1 713 134	1 783 203	1 861 705
Z toho FO	-	794 937	985 930	1 116 803	1 301 818	1 456 829	1 422 252	1 523 553	1 578 323	1 634 811
Z toho PO	-	94 920	127 990	126 834	169 027	192 043	168 558	189 581	204 880	226 894
Změna v %	-	35,62%	25,18%	11,65%	18,27%	12,10%	-3,52%	7,69%	4,09%	4,40%
Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Podnikatelé	1 908 306	1 962 868	1 983 285	2 005 882	2 030 759	2 054 325	2 112 424	2 173 615	2 233 474	
Z toho FO	1 676 221	1 726 683	1 736 800	1 751 940	1 773 785	1 787 057	1 826 928	1 868 756	1 908 925	
Z toho PO	232 085	236 185	246 485	253 942	256 974	267 268	285 496	304 859	324 549	
Změna v %	2,50%	2,86%	1,04%	1,14%	1,24%	1,16%	2,83%	2,90%	2,75%	

Graf 3.2 Vývoj počtu podnikatelských subjektů¹⁴

¹³ Údaje pocházejí ze statistických dat zveřejněných na webových stránkách Ministerstva průmyslu a obchodu v rubrice → „Statistické údaje“ *Živnostenský rejstřík – statistické údaje* [online]. 2011 [cit. 06.04.2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.rzp.cz/statistiky.html>>

¹⁴ Vytvořeno podle tabulky 3.2.

3.1.1 Vztah mezi počty insolvenčních návrhů a podnikatelských subjektů v letech 1993-2007

Nepsaným pravidlem až do roku 2007 bylo, že většina návrhů se týkala podnikatelů (OSVČ a obchodní společnosti dohromady), proto bych ráda porovnála vývoj počtu podnikatelských subjektů a počtu insolvenčních návrhů.¹⁵ V tabulce 3.2 je vidět jak narůstala data zachycující četnost podnikatelských subjektů v ČR a analogie je jasná, na více subjektů musí jednoznačně připadat více insolvenčních návrhů. Křivky vedené v grafu 3.1 i 3.2 jsou si do roku 2007 vývojově podobné, nejprve rychlým tempem přibývá počet podnikatelů, čemuž odpovídá i nárůst podaných insolvenčních návrhů, které jsou až na výjimku do roku 1998 v řádech desítek procent. V další fázi po dobu téměř 10 let se výkyvy v počtu insolvenčních návrhů pohybují už jen v řádech několika procent, čili oscilace okolo 4 000 návrhů. Nicméně toto deset let trvající ticho před bouří bylo ukončeno skokem z roku 2009, kdy bylo podáno 9 492 insolvenčních návrhů, a o rok později se počet výrazně přehoupl přes 10 000 hranici na 16 118 podaných návrhů. Rovněž křivka popisující vývoj počtu podnikatelských subjektů se od roku 1999 nachází v klidovém režimu, ale v posledních 3 letech je vidět její pozvolný růst.

Korelační a regresní analýza

Tabulka 3.3 Počet podnikatelských subjektů a insolvenčních návrhů¹⁶

rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Podnikatelé celkem (X)	656 123	889 857	1 113 920	1 470 845	1 648 872	1 590 810	1 713 134	1 783 203
Počet insolvenčních návrhů celkem (Y)	1105	1826	2400	2996	3311	4306	4339	4650

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Podnikatelé celkem (X)	1 861 705	1 908 306	1 962 868	1 983 285	2 005 882	2 030 759	2 054 325
Počet insolvenčních návrhů celkem (Y)	4036	4002	3918	3643	3882	4227	5015

Pro potřebu porovnání závislosti 2 veličin, kdy nezávisle proměnná je počet podnikatelských subjektů a závisle proměnná počet podaných insolvenčních návrhů, jsem využila simultánních charakteristik (korelační a regresní analýzy). V této analýze pracuji

¹⁵ Pracuji s metodou abstrakce, kdy vzhledem k převaze podnikatelských insolvenčních návrhů nerozlišuji z celkového počtu podaných insolvenčních návrhů návrhy spotřebitelské.

¹⁶ Vycházím z údajů v tabulkách 3.1a 3.2.

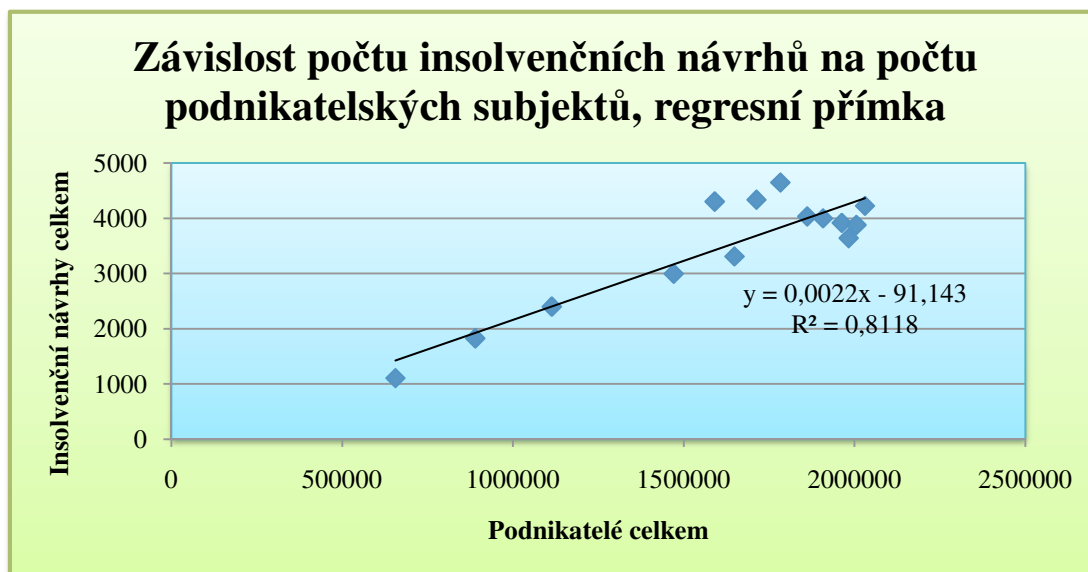
s daty z období 1993-2007 (tabulka 3.3), protože od roku 2008 ustává dominance podnikatelských insolvenčních návrhů nad spotřebitelskými. Návrhů, kdy je za dlužníka označen spotřebitel s fungováním nového IZ, rapidně přibývá, přičemž vrcholu dosáhly v roce 2010, kdy zastaly 2/3 z celkového počtu 16 118 insolvenčních návrhů. Jinak řečeno, vývoj v letech 2008-2010 je ovlivněn oddlužením, novou možností řešení úpadku a je samostatně rozebrán v podkapitole 3.2. Rok 1992 jsem neuvažovala, neboť se jednalo o první rok účinnosti ZKV a hodnota počtu insolvenčních návrhů je zde nízká (extrémní hodnota). Při analýze dat s výše nastavenými parametry a určením jednotlivých proměnných lze konstatovat, že od roku 1993 do 2007 existuje celkem silná závislost počtu insolvenčních návrhů na množství podnikatelů, a aby bylo jasné, že toto tvrzení není uvaženo na vodě, přikládám excelovské výpočty závislosti obou veličin (tabulka 3.4 a graf 3.3).

Tabulka 3.4 Závislost počtu insolvenčních návrhů na počtu podnikatelských subjektů 1993-2007¹⁷

simultanní charakteristiky:			
ukazatel	výsledek	výsledek v %	vypočteno s využitím funkce
<i>kovariance</i>	396280950		COVAR
<i>koef. Korelace</i>	0,90098847		CORREL
<i>koef. Determinace</i>	0,81178022	81%	
<i>koef. Neurčitosti</i>	0,18821978	19%	
Ry přímka regrese $y=a+bx$			
<i>směrnice (b)</i>	0,00223001		SLOPE
<i>posun (a)</i>	-93,449154		INTERCEPT

¹⁷ Výpočty provedeny pomocí aplikace Microsoft Office Excel, datová základna pochází z tabulky 3.3.

Graf 3.3 Závislost počtu insolvenčních návrhů na počtu podnikatelských subjektů 1993-2007¹⁸

Koeficient korelace je 0,9. Tento koeficient se ve statistice používá k určení síly závislosti 2 proměnných. Jeho hodnoty se mohou pohybovat v intervalu $<-1; 1>$. Pokud vyjde korelace v kladných hodnotách, pak se body přibližují rostoucí přímce. Nejdůležitější vlastností je, že čím blíže se koeficient korelace (v absolutní hodnotě) blíží číslu 1, tím je závislost mezi sledovanými proměnnými silnější, přičemž hodnota 1 značí, že hodnoty leží na přímce (lineární závislost). Jen pro úplnost jsem vypočetla i koeficient determinace, který se odvodí umocněním koeficientu korelace na 2, často se vyjadřuje v procentech. Poslední je koeficient neurčitosti (od čísla 1 se odečte koeficient determinace), udává množství náhodných vlivů.

Z grafu 3.3 je vidět, že vývoj bodů spojující hodnoty X (podnikatelé celkem) a Y (insolvenční návrhy celkem) se podobá přímce, proto ji můžu těmito body proložit. Přímka, která je v grafu 3.3 vedena, se nazývá regresní přímka, jejíž obecný tvar vypadá takto: $y = -93,44916 + 0,00223x$.

Předpoklad, že jsou insolvenční návrhy odrazem změny počtu podnikatelských subjektů, alespoň tedy do roku 2007, se potvrdil, proč se ale podnikatelská sféra počátkem 90. let tak rozrůstala a snížila i podávání insolvenčních návrhů, objasním nyní. Počáteční podobu obou křivek (z grafu 3.1 a 3.2) formovala změna v podobě pádu komunistického

¹⁸ Vytvořeno dle výpočtů z tabulky 3.4.

režimu a zřízení státu fungujícího na demokratických principech. Z pohledu ekonoma se centrálně plánované hospodářství postupně přeměnilo na hospodářství postavené na tržních mechanismech. Před rokem 1989 byly podniky ve vlastnictví státu a součástí transformace byla jejich postupná privatizace. Stát se podnikatelem v té době bylo administrativně jednodušší, zákony se teprve formovaly, bariéry vstupu na příslušné trhy byly méně citelné, proto je počátek 90 let označován též za období podnikatelského boomu a zaznamenával vysoké tempo růstu počtu podnikatelských subjektů. Na druhé straně existovaly i určité obtíže, soukromí majitelé byli nuceni fungovat bez dotací pro svou výdělečnou činnost a kooperovat s existencí konkurence, naopak spotřebitelé čelili nejen zdražování spotřebního zboží, které snižovalo poptávané množství po příslušných produktech neboli prodej nabízejících, ale i nezaměstnanosti. Propouštění nadbytečných zaměstnanců v důsledku transformace zapříčinilo růst nezaměstnanosti, která byla ještě kolem roku 1990 uměle držena na úrovni 3%. Podnikatelé však neměli na výběr, museli své náklady snížit, jinak by byli nekonkurence schopní. Nicméně i přes veškerou jejich snahu ne vždy byla privatizace úspěšná, proto se již v roce 1992 začínají objevovat první insolvenční návrhy. Navíc tolik potřebné informace o tom, jak v podniku hospodařit, byly stále ovlivněny minulým režimem a literaturou té doby. Stejně tak tehdejší vzdělávací instituty najednou nevyměnily, ani nepřevychovaly všechny své vyučující v oboru, ale dělo se tak postupně. Následná absence aktuálních teoretických znalostí o tom, jak podnikat, jak tuto činnost financovat, které ukazatele měřící finanční situaci sledovat, co je to konkurence a jak na ní reagovat, rovněž komplikovala adaptaci v podnikatelském prostředí.

Přesun od centrálně řízené ekonomiky k ekonomice fungující na tržních mechanismech, privatizace a nenasycený trh s minimálními bariérami vstupu působily jako lákadlo a způsobily velké roční přírůstky podnikatelských subjektů v první polovině 90. let. Více podnikatelů znamená větší konkurenci, ale také potřebu „funkčních“ zákonů upravujících podnikatelskou činnost, dokazuje to skutečnost, že obchodní zákoník, živnostenský zákon i ZKV pocházejí z roku 1991, zákon o dani z příjmu je z roku 1992 a o rok mladší je zákon o dani silniční. Na více podnikatelů připadá i větší počet podaných insolvenčních návrhů, kdy za obecné příčiny potenciálního úpadku lze označit větší konkurenci, postupné omezení a rostoucí administrativní zátěž vyplývající ze zmíněných zákonů i počáteční neznalost soudobých principů managementu.

3.2 Insolvenční návrhy – spotřebitelé

Nárůst počtu insolvenčních návrhů lze podrobněji rozebrat formou rozdělení celkového počtu podaných insolvenčních návrhů na návrhy jednotlivých subjektů, u nichž je úpadek zjišťován, viz tabulka 3.5 a graf 3.4. Samotné rozkouskování má svůj význam, protože u každé skupiny (spotřebitelé, podnikatelé) působí jiné faktory, jejichž změna a následky mi připomínají změnu klimatických podmínek v přírodě, proto se pokusím přiblížit situaci u spotřebitelů pomocí přirovnání k přírodním pochodům.

Při teplotním poklesu, jak tomu bylo opakovaně v historii nebo naopak v důsledku globálního oteplování, které je tolik diskutované, dnes připadají v úvahu 2 možné odezvy. Tou první je aklimatizace neboli přizpůsobení se této změně, což je samozřejmě možné jen u těch zástupců rostlinné, živočišné a říše hub, kteří mají určité „rezervy“ jejich metabolismus je schopen provádět látkové výměny včetně individuálních štěpných reakcí i za ne zrovna optimálních podmínek. Rovněž se musí být schopni vypořádat s výpadkem nějakého zdroje obživy (organismus nacházející se níže v potravním řetězci) v podobě slabšího individua, které na změny není morfologicky připraveno, proto dospěje ke svému zániku. Možná až teatrálně překvapivé je, že k výše zmíněným pochodům popsaných přírodními vědami lze přirovnat cestu „od spotřebitele k úpadci“. Chování spotřebitelů je paradoxně podobné. Řekněme, že hospodářská situace i situace na dílčích trzích včetně trhu práce funguje jako podnebí. Ideální podnebí je nastoleno, pokud se výkon ekonomiky pohybuje na úrovni potenciálního produktu. Potenciální produkt je obtížně určitelná hodnota výkonu ekonomiky, kdy organizace poptávající práci i osoby jí nabízející – spotřebitelé jsou přibližně v rovnováze (existuje pouze přirozená míra nezaměstnanosti) a optimálně využívány jsou i ostatní výrobní faktory.¹⁹ Tento zmíněný ideál je téměř nedosažitelný, a když je dosažen, pak je těžko udržitelný.

Mezitímco se planeta Země vypořádává se střídáním teplotních poklesů a teplotních růstů, tak obdobně i v ekonomice dochází ke 2 opakujícím se výkyvům od dlouhodobého vývoje ekonomiky označovaného jako trend. Tyto výkyvy pak podrobněji popisuje teorie hospodářského cyklu, kdy role klíčového ukazatele se ujímá HDP (hrubý domácí produkt) měřící ekonomickou sílu země a jeho změny. V případě odchylky č. 1 lze krátkodobý stav

¹⁹ JUREČKA, V. a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 336 s. ISBN: 978-80-247-3258-9.

popsat jako kontrakci neboli pokles oproti dlouhodobému trendu, naproti tomu odchylka č. 2 se vyznačuje vyšší hospodářskou aktivitou a označuje se termínem expanze. Průběh cyklu je následující, nejprve ekonomika roste, přičemž tempo se postupně zpomaluje, až se zastaví úplně a nastává obrat, protože ekonomická aktivita vykazuje známky poklesu. Schopnost takovýto cyklus nastartovat mají 2 změny, a sice změna celkové poptávky, nebo naopak nabídky. V případě změny celkové neboli agregátní poptávky (AD) hovoříme o poptávce po veškerých statcích, nejedná se tedy o změny, kdy klesne pouze poptávka po videorekordérech i videokazetách, protože spotřebitelé nakupují DVD přehrávače a jim odpovídající média. V případě určení důvodu, proč dochází k výkyvům u zmíněných agregátní veličin (AD, AS), lze říct, že není jednoznačný. Uvažuje se o interních i externích spouštěcích, přičemž jejich vysvětlení by znamenalo odbočení od sledované linie.

Záměrně přeskočím popis začínající fáze růstu a přehoupnu se rovnou do bodu, kdy zapojování stále dalších výrobních faktorů zvýšilo jejich cenu, a způsobilo tak producentům rostoucí náklady, které si kompenzují zdražením své produkce. Vyšší cenová hladina se nelíbí spotřebitelům, ti reagují omezením své spotřeby. Množství prodané produkce se tudíž snižuje, což způsobuje rostoucí tlak na producenty, v jehož důsledku dochází k různým úsporným opatřením a reakcím v podobě snižování nákladů neboli vstupů do výroby. Prolevnit výrobu lze například pomocí jiného dodavatele poskytujícího výhodnější cenu, otázka je, jak náročné je otevření nového dodacího kanálu a zda se změna neodrazí na kvalitě. Ovšem ne vždy lze ke změně dodavatele přikročit, protože může být jediný svého druhu nebo druhý nejbližší dodavatel je hodně zeměpisně vzdálen, tudíž by přechodem k němu narostlo dopravné. Jindy je situace taková, že samotné snížení těchto variabilních nákladů je nedostačující a je zapotřebí sáhnout i na náklady fixní (energie, teplo, pronájem výrobních prostor, investice do výrobního zařízení, ale i mzdy správních pracovníků). Pokud dojde ke snížení výrobní kapacity prodejem výrobního zařízení, dochází též ke snížení mzdových nákladů, protože zaměstnávání pracovníků původně obsluhujících prodané zařízení již není potřeba. Práce je rovněž jeden ze vstupů do výroby, proto je-li nutné markantně snižovat celkové náklady, pak lze vedle dalších složek snížit náklady mzdové, a to rozvázáním pracovního poměru s „postradatelnými“ zaměstnanci,

což už nás přesouvá zpět na trh práce a vlivům na spotřebitele.²⁰ Spotřebitelé se mohou potýkat s problémy, protože je pro ně obtížné zajistit si i udržet příjmy z pracovní činnosti. Pokles příjmů se opět u většiny domácností odrazí ve spotřebě.

Nyní však nastává moment, kdy se spotřebitelé svým postojem liší, proto je můžeme zjednodušeně rozdělit na 2 skupiny podle toho, jak jsou schopni se změně klimatických podmínek potažmo změně fáze hospodářského cyklu přizpůsobit. Situace odpovídá darwinovskému pravidlu, kdy silnější přežije, v tomto případě je to ten ekonomicky silnější a prozíravější, který je schopen se aklimatizovat stejně jako výše zmíněné organismy. První skupinu tvoří jedinci vzdělaní, kvalifikovaní a průbojní, kteří mohou mít určitou rezervu (peněžní nebo investovanou do nějaké formy majetku, protože své příjmy nevěnovali zcela do spotřeby statků, ale část uspořili). Tato část spotřebitelů je rovněž ochotna buď omezit spotřebu luxusních statků anebo tuto spotřebu odložit. Někdy je zapotřebí, aby se omezili pouze na nákup statků běžné spotřeby sloužící k uspokojení prvních tří úrovní z Maslowovy pyramidy potřeb. Tato část spotřebitelů „přežije“ negativní vlivy z období hospodářského poklesu bez toho aniž by si sebou nesla vzpomínky na recesi v podobě nadělaných dluhů ohrožujících jejich existenci i v čase ekonomického růstu. Naneštěstí vedle výše zmíněných „silnějších“ jedinců existují i takoví, kteří nejsou nijak zvlášť erudovaní, z toho důvodu i vesměs průměrně a hůře finančně ohodnocení, přičemž nepřidá jim ani skutečnost, že mívají silnější odezvu na marketingovou komunikaci, kterou k nim subjekty nabízející výrobky, zboží a služby vysílají. V čase, kdy ještě nepocítují riziko ztráty zaměstnání, nechápou ani nutnost tvořit rezervy (odložení části příjmů na úspory), proto své příjmy dávají zcela do spotřeby, dokonce si pro tyto účely peníze půjčují. Období růstu vystřídá recese, v jejímž důsledku dochází k různým úsporným opatřením a reakcím podnikatelů na snížení poptávky po jejich produktech v podobě očisty od nadbytečných zaměstnanců. Tito budoucí nezaměstnaní jsou zatíženi úvěry z tzv. lepšího období nebo si je nadělají v reakci na ztrátu zaměstnání. Není výjimkou, že jeden závazek se snaží pokrýt vznikem dalšího až do doby, kdy už není, kdo by poskytl další prostředky a lidově řečeno, světe div se, protože úpadek je na světě.

²⁰ Poznámka: Nezaměstnanost reagující na pokles či růst ekonomiky se nazývá cyklická nezaměstnanost (původ tohoto typu nezaměstnanosti pramení v krátkodobých odchylkách od dlouhodobého trendu hospodářského vývoje).

Banky jako instituce jsou v období ekonomického poklesu opatrnější a úvěry jsou hůře dostupné. Nepříznivá finanční situace u většího množství spotřebitelů než v době prosperity vyvolá růst poptávky po úvěrech, což zvýší jejich cenu (úroková míra).

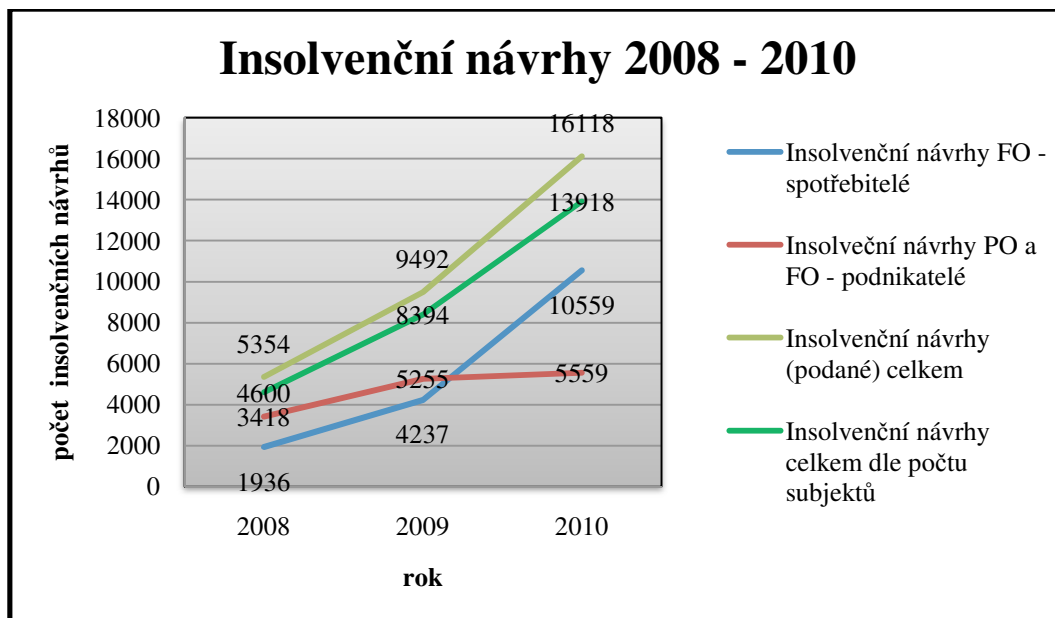
Shrnuto podtrženo období krize s sebou mimo jiné nese i rostoucí nezaměstnanost, která může spotřebitelům znemožnit splácet své dluhy nebo je zahnat do kouta ve snaze řešit nepříznivou finanční situaci postupným zadlužením se, kdy jedinec pomalu upadá do dluhové pasti.

3.2.1 Oddlužení

Tabulka 3.5 Oddlužení²¹

2008		2009		2010	
Insolvenční návrhy podané		Insolvenční návrhy podané		Insolvenční návrhy podané	
5354		9492		16118	
Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé	Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé	Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé
1936	3418	4237	5255	10559	5559
Insolvenční návrhy dle počtu subjektů		Insolvenční návrhy dle počtu subjektů		Insolvenční návrhy dle počtu subjektů	
4600		8394		13918	
Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé	Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé	Z toho FO nepodnikatelé	Z toho PO a FO podnikatelé
1687	2913	3824	4570	9066	4852

Graf 3.4 Insolvenční návrhy 2008-2010²²

²¹ Údaje z tabulky pocházejí z tiskových informací zveřejněných na webových stránkách společnosti Creditreform Česká republika v rubrice → „Aktuální informace“ [online]. 03.01.2010 [cit. 07.04.2011]. Dostupné na WWW: < http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110103_TZ_vyvoj_insolvenci_spotrebitele__20109947.pdf>

²² Vytvořeno podle tabulky 3.5.

Stačí letmý pohled na tabulku 3.5 nebo graf 3.4, aby došlo k rozpoznání toho, kdo stojí v pozadí změny počtu insolvenčních návrhů z 9 492 v roce 2009 na 16 118 o rok později. Jsou to návrhy podané na dlužníky nepodnikatele.

Nyní je dobré zmínit, že dle ZKV bylo spektrum řešení úpadku poněkud chudé, sám název zákona naznačuje pouze dva možné způsoby, jimiž jsou konkurs a velice málo využívané vyrovnání. Ke změně došlo až přijetím IZ s účinností k 1. 1. 2008. Řešení úpadku konkurzem pro právnické i fyzické osoby bylo zachováno, ale institut vyrovnání uvolnil místo reorganizaci (pro podnikatele) a oddlužení (pro spotřebitele), kdy právě možnost oddlužení bývá motivem podání insolvenčního návrhu dlužníkem spotřebitelem. Reakce FO nepodnikatelů se naplno projevila až v následujícím roce fungování IZ, protože i v tomto případě je zapotřebí se s výhodou nové legislativy seznámit. Už v předchozí kapitole jsem zmínila jako nesporné plus předpoklad, kdy k povolení oddlužení postačuje pokrytí už 30% pohledávek nezajištěných věřitelů, nicméně pokud to nezajištění věřitelé odsouhlasí, lze sjednat i nižší uspokojení. Dalším důvodem, proč se oddlužení těší takové oblibě (podrobně tabulka 3.6 a graf 3.5), je možnost podat návrh na osvobození od dluhů (až po splnění splátkového kalendáře či zpeněžení majetkové podstaty). V momentě, kdy soud osvobození povolí, není již ve věřitelově moci pohledávku vymáhat i za předpokladu, že v insolvenčním řízení bylo plněno jen zmíněných 30% z celkové výše pohledávek nezajištěných věřitelů.

Ostatně je pravděpodobné, že žádné kdovíjak výhodné ustanovení v zákoně není samo o sobě schopno vyvolat vědomé zadlužování spotřebitelů vedoucí až k osobnímu bankrotu, proto i zde je iniciátorem úpadku jiný element. Často je spouštěčem samo chování spotřebitele neboli nekontrolovatelná spotřeba statků všeho druhu. Takže řekněme ano, existence institutu oddlužení může fungovat jako stimul při podávání insolvenčního návrhu, ale teprve když už se FO nepodnikatel nachází v platební neschopnosti a obává se exekuce či výkonu rozhodnutí. V této situaci může oddlužení znamenat cestu menšího zla nežli exekuce, která trvá až do vymožení celé dlužné částky nebo do jejího zrušení soudem.

Před rokem 2008, kdy připadal v úvahu způsob řešení úpadku pouze konkursem, se nejevil spotřebitelský insolvenční návrh tak atraktivní jako dnes, protože nyní jej lze spojit rovnou s návrhem na povolení oddlužení a zaznačit v něm preferovanou formu oddlužení.

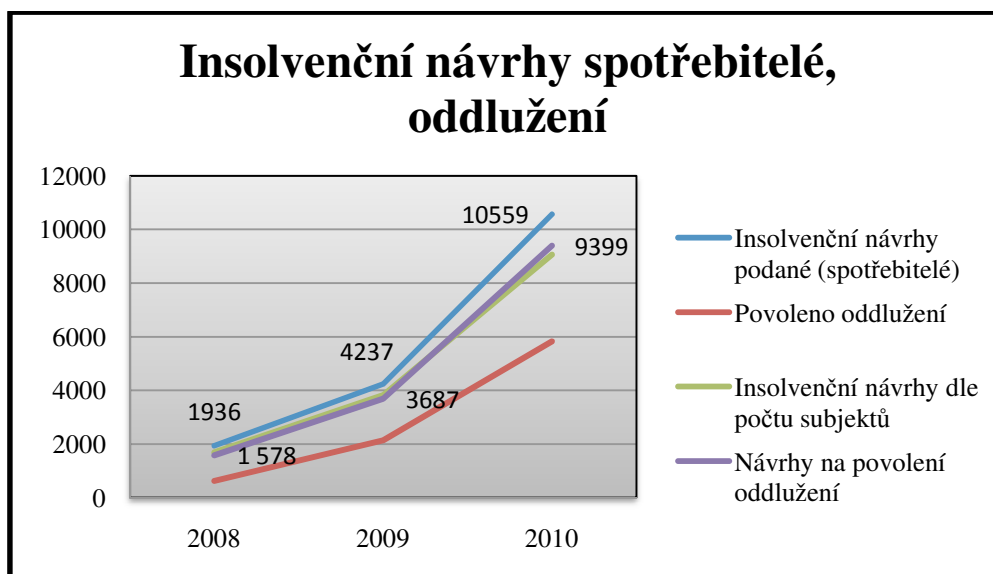
Skutečnost, že spotřebitelé institut oddlužení opravdu využívají, je vidět z tabulky 3.6 i grafu 3.5. V roce 2008, odkdy je možné podávat návrh na povolení oddlužení, byl tento návrh připojen u 81,51% z celkového počtu 1 936 podaných insolvenčních návrhů na dlužníka nepodnikatele, v následujícím roce u 87,02% a v roce 2010 to bylo 89,01%. Opravdu 80% - 90% spotřebitelů, u nichž je úpadek zjišťován, navrhuje jako formu řešení oddlužení. Navíc tato procenta nejsou vypočtena ze zrovna malých hodnot, které sleduje modrá rostoucí křivka v grafu 3.4 a 3.5. Sklon této křivky se v roce 2009 zvyšuje, protože v roce 2008 bylo podáno „pouze“ 1 936 návrhů, ale v roce 2009 se tento počet zvýšil na 4 237 návrhů (čili 118,85% nárůst). V roce 2010 se spotřebitelské návrhy vyšplhaly k číslu 10 559 aneb každý 1 000 Čech je potenciální úpadce (oproti předchozímu roku činil nárůst 149,21%).

Tabulka 3.6 Insolvenční návrhy spotřebitelé, oddlužení²³

Rok	2008	2009	2010
Insolvenční návrhy podané (spotřebitelé)	1936	4237	10559
Nárůst počtu podaných insolvenčních návrhů	-	118,85 %	149,21 %
Insolvenční návrhy dle počtu subjektů	1687	3824	9066
Nárůst počtu insolvenčních návrhů dle počtu subjektů	-	126,67 %	137,08 %
Insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení	1 578	3687	9399
Podíl návrhů na oddlužení na celkovém počtu podaných insolvenčních návrhů	81,51 %	87,02 %	89,01 %
Povoleno oddlužení	628	2145	5829
Úspěšnost povolení oddlužení z celkového počtu podaných návrhů	39,8 %	58,18 %	62,02 %
Oddlužení formou splátkového kalendáře	-	-	4575
Oddlužení formou zpeněžení majetku	-	-	84

²³ Údaje z tabulky pocházejí z tiskových informací zveřejněných na webových stránkách společnosti Creditreform Česká republika v rubrice → „Aktuální informace“ [online]. 03.01.2010 [cit. 07.04.2011]. Dostupné na WWW: < http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110103_TZ_vyvoj_insolvenci_spotrebitele__20109947.pdf>

Graf 3.5 Insolvenční návrhy spotřebitelé, oddlužení²⁴

3.3 Insolvenční návrhy - podnikatelé

Naopak podnikatelská sféra nezaznamenala růst vlivem přijetí nové úpravy úpadkového práva, neboť většina předlužení i insolvencí je řešena konkursem, přičemž tento způsob byl zakomponován i v ZKV, proto nárůst počtu insolvenčních návrhů podnikatelů muselo zapříčinit něco jiného.

To, co podnikatelům dělá vrásky na čele, jsou odvody na daních, zajímá je, jak se bude vyvíjet daň z příjmů u FO a PO nebo kolik bude činit sociální a zdravotní pojištění i minimální mzda, kterou musí vyplatit svým zaměstnancům. Tyto věci jsou ovšem ze zákona dané, ale mohou působit jako demotivující faktor pro vznik nových podnikatelských subjektů. Lidé bez zaměstnání nebo zaměstnaní, kteří se chtějí osamostatnit, dále též potenciální investoři zvažující umístění své investice do našich končin, mohou být stále rostoucí konkurencí a přílišnou daňovou zátěží odrazeni.

Naneštěstí legislativní překážky nejsou pro podnikatele těmi jedinými, ještě bolestnější jsou poklesy poptávky po jejich produkci. Spotřebitelé mají k dispozici určité příjmy, které i jim byly zdaněny. Ekonomie pro ně užívá termínu disponibilní důchod

²⁴ Vytvořeno s pomocí údajů z tabulky 3.6.

(Y_D). Y_D si domácnosti rozdělují na spotřebu (C) a úspory (S), kdy přerozdělení můžeme zapsat rovnicí: $Y_D = C + S$.²⁵ K omezení spotřebních výdajů dochází hlavně v době recese, neboť spotřebitelé se obávají budoucího vývoje, a buď mají strach, že současná nadměrná spotřeba zboží a služeb způsobí jejich zadlužení v blízkém budoucnu nebo už zadlužení jsou (hypotéky, spotřebitelské úvěry, leasing), tudíž se ve většině případů (ekonomicky smýšlející část) snaží postupovat tak, aby byli své dluhy schopni splácet. Omezení výdajů je vidět hlavně na nízké poptávce po automobilech, dovolených, elektrotechnice, nábytku, drahém sportovním vybavení, ale i nemovitostech. Podnikatelé se snaží poklesu prodeje čelit, jejich výrobní kapacity jsou díky nízkému odbytu nevyužity, ale i přes to pro ně znamenají stále naskakující fixní náklady. Nastupuje krizový management. Nicméně, klesá-li celková poptávka na většině trhů (slovo většina je použito, protože například poptávka po zboží jako je rohlík se nijak zvlášť nezmění), ne pouze na dílčích trzích jednotlivých výrobků a služeb, pak je existenční problém u většího počtu podnikatelských subjektů, tudíž je pravděpodobnost úpadku vyšší než v období, kdy ekonomika prosperuje a spotřebitelé patřičně poptávají.

Růst i naopak pokles hospodářské aktivity lze zobrazit pomocí HDP, jehož % změny sleduje tabulka 3.7 a graf 3.6. Počítáme-li tento ukazatel výdajovou metodou, tak jsou hlavní složkou HDP právě spotřební výdaje. Zkompletováním předešlých tvrzení lze uvažovat takto, porostou-li spotřební výdaje, pak se bude HDP zvyšovat, producentům porostou zisky a nebude tolik úpadců na straně podnikatelů. Převrácením této skutečnosti je fakt, že nižší celkové výdaje domácností snižují výkon ekonomiky a znamenají otřes pro daleko větší počet podnikatelů. Závislost mezi veličinami HDP a počtem prohlášených konkursů u podnikatelů (údaje v tabulce 3.8 a grafu 3.7) je tudíž nepřímá. Nicméně ne vždy se ekonomický růst projeví snížením počtu podnikatelů ohrožených úpadkem, protože dle závislosti počtu insolvenčních návrhů na množství podnikajících subjektů platí následující. Růst HDP odráží větší spotřebu domácností, ale stejně tak může přibývat investičních nebo vládních výdajů či se mohou zvyšovat výdaje zahraničních subjektů. Předpokládejme, že příliv poptávajících zvyšuje cenu, a tím i zisk podnikatelů. Vyšší zisk zase láká nové subjekty k vstupu na trh, tudíž i s rostoucím HDP může přibývat podnikatelských konkursů, proto jsou dedukce na této úrovni poněkud komplikované.

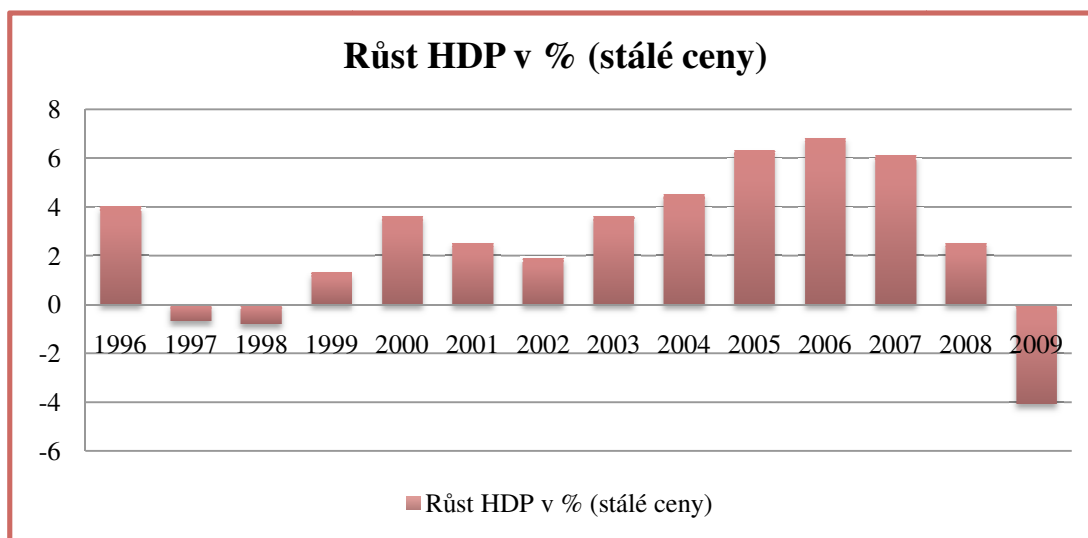
²⁵ JUREČKA, V. a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 336 s. ISBN: 978-80-247-3258-9.

Tabulka 3.7 Vývoj HDP (HDP je měřeno ve stálých cenách, proto není vývoj zkreslen růstem cenové hladiny)²⁶

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Růst HDP v % (stálé ceny)	4	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Růst HDP v % (stálé ceny)	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1

Graf 3.6 Vývoj HDP²⁷

Tabulka 3.8 Počet prohlášených konkursů (podnikatelé)²⁸

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
počet prohlášených konkursů (podnikatelé)	808	1251	2022	2000	2491	2473	2155

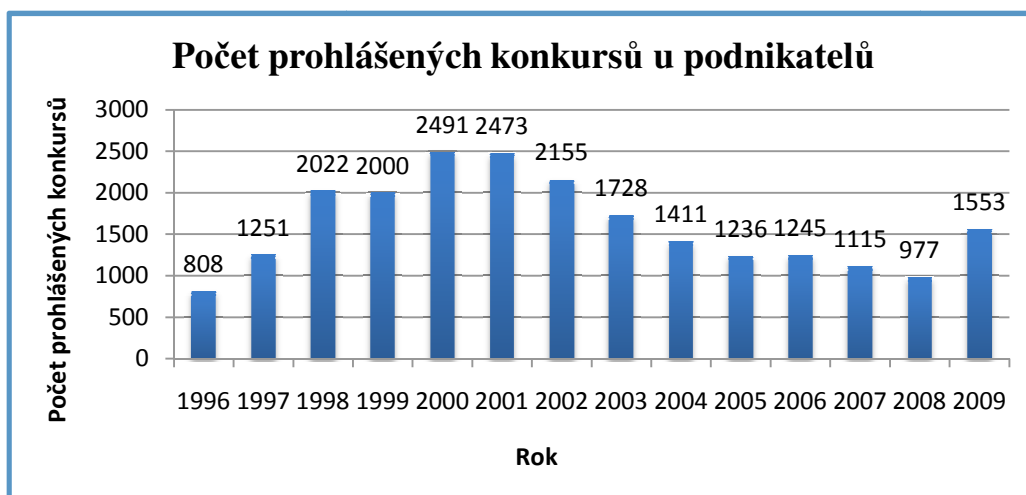
rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
počet prohlášených konkursů (podnikatelé)	1728	1411	1236	1245	1115	977	1553

²⁶ *Hrubý domácí produkt* [online]. 2009 [cit.11.04.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.mesec.cz/dane/ekonomika/pruvodce/hruby-domaci-produkt/>>

²⁷ Vytvořeno podle tabulky 3.8

²⁸ Údaje z tabulky pocházejí z tiskových informací zveřejněných na webových stránkách společnosti Creditreform Česká republika v rubrice → „Aktuální informace“ [online]. 06.01.2010 [cit. 11.04.2011]. Dostupné na WWW: <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110103_TZ_vyvoj_insolvenci_firem_2010.pdf>

Graf 1 Počet prohlášených konkursů (podnikatelé)²⁹

Vedle konkursu připadá v úvahu řešení úpadku reorganizací, předpoklady pro její povolení jsou dosti náročné a byly zmíněny v předchozí kapitole. Tento způsob je velmi málo využíván. Od počátku platnosti insolvenčního zákona (leden 2008) bylo do konce roku 2010 soudem povoleno celkem 41 reorganizací. Z toho 19 jich soud schválil v roce 2010. Z celkového počtu 41 reorganizací bylo k 31. 12. 2010 již 10 reorganizací přeměněno na konkurz. Jen 2 reorganizace byly úspěšně ukončeny splněním reorganizačního plánu (firmy Gital s.r.o. a ZEMĚDĚLSKÉ OBCHODNÍ DRUŽSTVO MIROTICE).³⁰

3.4 Závěr kapitoly

Tato kapitola řeší postupný nárůst insolvenčních návrhů do roku 2007, který je reakcí na růst počtu podnikatelských subjektů. Dokazuje to zjištěná závislost s hodnotou koeficientu korelace ve výši 0,9. Analýza pokračuje odůvodněním počátečního rychleji rostoucího tvaru křivky interpretující počet podnikatelských subjektů, což s sebou přináší i vyšší procentní růst počtu insolvenčních návrhů, kdy hlavní příčinou většího množství podnikajících osob jsou nenasyčené trhy a málo bariér vstupu na ně. Vývoj v letech 2008-2010 je ovlivněn IZ, který umožňuje nový způsob řešení úpadku, oddlužení. Rozbor

²⁹ Vytvořeno podle tabulky 3.9.

³⁰ *Vývoj insolvenční firem 2010* [online]. 03.01.2010 [cit. 21.04.2010]. Dostupné na WWW: <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110103_TZ_vyvoj_insolvenci_firem_2010.pdf>

pokračuje pohovořením o hospodářských cyklech začínajících fází růstu, kdy jsou spotřebitelé optimističtí, půjčují si peníze na statky nejen dlouhodobé spotřeby (auta, domy, aj). V reakci na rostoucí poptávku po zboží a službách, pak producenti rozšiřují své výrobní kapacity a financují je cizím kapitálem. Když růst vystřídá pokles ekonomické aktivity, dochází ke změnám i takových veličin jako jsou nezaměstnanost nebo spotřební výdaje. Nezaměstnanost má tendenci se zvyšovat a agregátní poptávka klesá. Spotřebitelé tak přicházejí o své příjmy a podnikatelům klesají tržby, což může obě tyto skupiny zahnat do kouta, protože už nebudou schopni své závazky řádně a včas plnit. Avšak změna ekonomické situace ani nová legislativa nemůže sama o sobě přihodit úpadek ani spotřebitelům ani podnikatelům. Problémem je nedostatečná prozíravost, podnikatelé odbývají podnikatelské plány a omezují se pouze na řešení současné situace na trhu. Spotřebitelé si rovněž nepřipouští, že příznivá příjmová stránka nemusí mít dlouhodobé trvání. Prevence, kterou se zabývá následující kapitola je a ještě nejspíš dlouho bude slovo, které vyvolá určitou skepsi, protože každý kooperuje s myšlenkou, že jemu se to přece nemůže stát. Nicméně údaje o počtu insolvenčních návrhů hovoří jasně. Každý 1 000 občan je potenciální úpadce neboli 10 559 podaných insolvenčních návrhů v roce 2010 jen u spotřebitelů. Toto číslo je opravdu strašlivé, protože přibližně stejný počet občanů v ČR ročně podlehně infarktu myokardu.

4 TÉZE MOŽNÝCH PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ

Prevence týkající se různých oblastí jako je zdraví nebo právě platební neschopnost se jen s obtížemi zakóduje do myšlení dílčího jedince. Přimět jednotlivce, aby přijali za své rady, zásady či dokonce pro preventivní opatření vynaložili nějaké prostředky je velice obtížné. Na tuto myšlenku mě navedla zkušenost s nabízením doplňku stravy na podporu obranyschopnosti organismu, protože převážná většina lidí zajímajících se o tento produkt už trpěla určitými zdravotními obtížemi. Pouze malé procento zaujalo správný postoj, kdy hledali způsob, jak mohou předcházet pozdějšímu nežádoucímu stavu v tomto případě nemoci. To jenom dokládá, že většina z nás žije současností, tudíž pokud nepociťují obtíže, nemají rovněž potřebu organismu dodávat nějaké komplementy stravy. Obdobně funguje i jejich postoj ke spotřebě a úsporám. Nyní disponují určitými příjmy, proč si nekoupit vysněnou exotickou dovolenou a financovat tento nákup nějakým úvěrem místo toho, aby si na ni naspořili. Ono dokud opravdu veškeré peníze nedojdou, cesty k jejich získání prostřednictvím půjčky se neuzavřou, tak spousta lidí neuváženě spotřebovávat nepřestane. Když říkám, že mnoho jedinců spotřebovávat nepřestane, mám na mysli spotřebu produktů nebo služeb, jejíž užitečnost je přinejmenším sporná, nikoli například zakoupení bydlení na rozumné úrovni. Další svízele tkví v tom, že plody prevence lze sklízet nikoli ihned, ale až v budoucnu, přičemž naoko vypadá jako nejlepší řešení to, které má okamžitý nebo brzký účinek. Bohužel nedůvěra, neochota, někdy jen neznalost doporučených postupů může způsobit tzv. efekt: „jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá“ a nespořící jedinci se špatnými spotřebními návyky nebo ti finančně negramotní mohou skončit v ruce s insolvenčním návrhem.

4.1 Spotřebitelé

V předchozí kapitole jsem údaji podložila skutečnost, že počet spotřebitelských insolvenčních návrhů se od účinnosti IZ rapidně zvyšuje, tudíž aktuálnost a naléhavost bych označila za první důvod, proč s výčtem preventivních opatření směřuji právě ke spotřebitelům. Druhým důvodem je fakt, že prevence osobního bankrotu začíná u každého z nás a jeho přístupu. To, že jsou spotřebitelé v současnosti tou úpadkově ohroženější skupinou, jež je zapotřebí se věnovat, dokládá i péče zákonodárců, kteří zpracovali zákon o

spotřebitelských úvěrech dále jen ZSÚ (účinnost od 1. 1. 2011). Model ekonomicky stabilní domácnosti může být narušen různými faktory od podcenění důležitosti úspor, přes nepřiměřenou spotřebu a použití nevhodných zdrojů pro její financování až po finanční negramotnost způsobující vznik nevýhodných závazků. V tom horším případě se jedná o různé kombinace všech 3 zmíněných neduhů.

4.1.1 Úspory

Prvním důležitým faktorem pro dlouhodobé udržení stabilní finanční stránky spotřebitele jsou úspory. Zopakuji vztah $Y_D = C + S$, neboli to co zůstane domácnostem po zdanění jejich příjmů je dle jejich uvážení rozděleno na spotřebu a úspory. Úspory tedy vytváří spotřebitelé, avšak jejich význam je širší, protože jsou považovány rovněž za zdroj investic. Ony úspory, které si spotřebitelé ukládají u bank, jsou dále půjčovány jiným subjektům například podnikatelům. Podnikatelé pak vypůjčené prostředky použijí k nákupu investičních statků, tudíž dochází k podnikatelskému rozvoji. Nyní ale k významu úspor pro spotřebitele, v jakém případě se jim mohou hodit neboli proč je má význam tvořit:

1) Úspory jako ochrana před dopady nečekaného jednorázového výdaje

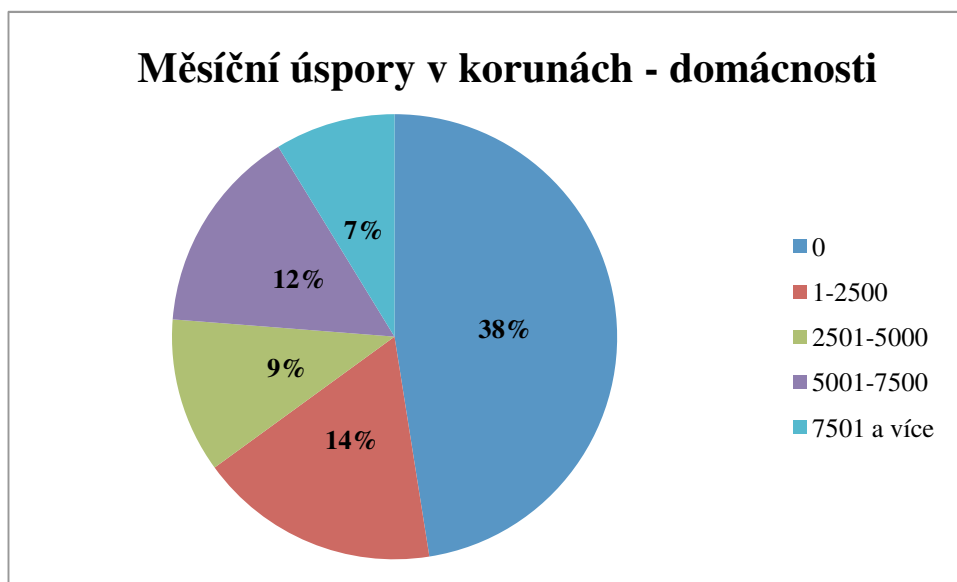
Tyto úspory jsou dříve vytvořená rezerva, která může pomoci usnadnit řešení otázky, odkud vezmeme peníze na pokrytí vzniklého jednorázového výdaje. Příkladem takového výdaje je koupě náhradního spotřebiče za stávající, protože vypověděl službu, oprava nabouraného automobilu či pořízení polohovacího lůžka pro rodinného příslušníka, který se stal nehybným. Z příkladů lze odvodit, že se individuální výdaje pohybují v řádech tisíců, ale i desetitisíců korun.

Nečekaný výdaj 7 000 Kč

Na moment se pozastavím a rozeberu jeden takový modelový nečekaný výdaj dosahující částky 7 000 Kč. Pro někoho tato suma znamená velký obnos, pro jiného nikoli, to už záleží na příjmové stránce dotazovaného. Mezitímco nějaký pan Novák by si pod nečekaným výdajem ve zmíněné výši představil náhradu několika nefunkčních spotřebičů v kuchyni a peníze by neměl ihned k dispozici, tak pana Novotného by jako nečekaný výdaj odpovídající částce 7 000 Kč napadl nákup jedné propíchnuté pneumatiky a zaplatit

by mohl ihned. Hodnotu nečekaného výdaje jsem nezvolila náhodně, ale na základě šetření Českého statistického úřadu, který zkoumal, zda jsou domácnosti schopny okamžitě a neočekávaně zmíněných 7 000 Kč vynaložit. Výstupem bylo zjištění, kdy pro **40%** domácností by tato částka okamžitě odčerpaná z výplaty, důchodu či jiné formy příjmu znamenala problém, problém který by byl pravděpodobně pokryt cizími zdroji.³¹ Proč tomu tak je? Možná, protože **38%** domácností u nás měsíčně neuspoří ani korunu, 14% pak uspoří 2 500 Kč a méně, dále viz graf 4.1, přestože se doporučuje obecná výše, které by měla celková rezerva dosahovat. Tato výše se pohybuje okolo 3-6 násobku měsíčních výdajů.³²

Graf 4.2 Měsíční výše úspor³³

Jak na úspory

Nyní pojednání o úsporách rozšířím o jednu hypotézu pracující s 2 typy mnou zkonstruovaných vzorových domácností. Tou první je domácnost o 2 dospělých osobách a jednom nezaopatřeném dítěti ve věku 6-15 let a druhý případ je soudobý trend zvaný single neboli jednotlivec okolo 30 let žijící v domácnosti sám. Na obou z nich ukážu, že spořit se valně většině případů dá, alespoň tedy na minimální úrovni. Dále zároveň

³¹ VAVROŇ, J. *Tricet osm procent rodin v Česku měsíčně neušetří vůbec nic* [online]. 07.04.2011 [cit. 15.04.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/230017-tricet-osm-procent-rodin-v-cesku-mesicne-neusetri-vubec-nic>>

³² SYROVÝ, P. *Úvěr: výborný sluha, kterého je třeba pečlivě vybírat*. E15, 2011, s.1-2.

³³ Vytvořeno na základě údajů zveřejněných na webových stránkách Novinky.cz nacházejících se v rubrice → „Ekonomika“ [online]. 07.04.2011 [cit. 15.04.2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/230017-tricet-osm-procent-rodin-v-cesku-mesicne-neusetri-vubec-nic.html>>

poukážu, na kterých místech lze ušetřit, aniž bych zmiňovala otřepané omezení spotřeby produktů podléhajících spotřební dani (cigarety, alkohol). Obě mé modelové domácnosti vynakládají peníze na uspokojení nejrozumnějších potřeb a po své příjmové ani výdajové stránce nepatří mezi ty úplně nejchudší, kteří si musí vystačit jen s životním minimem zachyceným v tabulce 4.1. Vzhledem k tomu, že dle koláčového grafu 4.1 se 38% domácnosti s tvorbou úspor neztotožňuje, tak u mých 2 nově spořících domácnosti začnu s tvorbou rezervy ve výši minimální doporučené hranice v podobě 3 měsíčních výdajů, přičemž nebude se jednat o rezervu 3 měsíčních skutečných výdajů, ale výdajů dle tabulek životního minima, protože i tato minimální rezerva, jak ukážu, může dobře posloužit.

Tabulka 4.1 Výše životního minima ³⁴

	Částky životního minima v Kč za měsíc
pro jednotlivce (singles)	3 126 Kč
pro první dospělou osobu v domácnosti	2 880 Kč
pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti	2 600 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	1 600 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let	1 960 Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let	2 250 Kč

Měsíční životní minimum pro 2 dospělé a 1 dítě 6-15let činí 7 440 Kč, pro jednotlivce pak 3 126 Kč. Kdyby rodiče s jedním dítětem školního věku vytvořili rezervu pomocí úspor alespoň na dolní doporučené hranici 3 násobku měsíčních výdajů, pak by měli v zásobě 22 320 Kč³⁵ a nečekaný výdaj ve výši 7 000 Kč by bez problémů mohli uhradit z uspořené částky, stejně tak by si byli schopni dopřát rodinnou dovolenou v zahraničí nebo nový televizor. Obdobně na tom je i samotně žijící muž nebo žena, disponující naspořenou částkou 9 378 Kč rovněž postačující pro okamžitou úhradu onoho nečekaného výdaje. Stejně tak by mohl či mohla úspory využít k pokrytí dovolené nebo nákupu cenově odpovídajícího spotřebiče. Při úvahách s průměrně příjmově postavenou domácností o průměrných měsíčních výdajích, by postačovala tvorba úspor na úrovni 3 měsíčních výdajů odpovídajících životnímu minimu a nečekaný výdaj i vyšší než 7 000 Kč nebo jiný nedostatečně plánovaný výdaj (dovolená, televize aj.) by nebylo nutné financovat pomocí půjčky, protože úspory by postačovaly. Například single osobě by pro

³⁴ Životní minimum, definice, kalkulačka pro rok 2011 [online]. 2011 [cit. 18.04.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.kurzy.cz/kalkulacka/zivotni-minimum/>>

³⁵ Používám metodu abstrakce, nezohledňuji tak spoření na k tomu určených účtech, abych nemusela vypočtené částky upravovat o připsaný úrok, či jinou formu zhodnocení.

vytvoření rezervy ve výši odpovídající částce 3 měsíčních výdajů měsíčního minima postačovalo odkládat 781,50 Kč a za 12 měsíců by se rezerva pohybovala na úrovni cílové částky 9 378 Kč. Nicméně rovněž lze měsíčně odkládat méně a vytyčenou částku naspořit třeba během 2 let či více let. U domácnosti se 2 dětmi by úspory při měsíčním odkládání 1 860 Kč na konci roku činily 22 320 Kč. Odkládat 781,50 Kč měsíčně jako samostatně hospodařící nebo 1860 Kč jako 3členná rodina není zase tak drastické. Ukážu případ, kdy se postupně dá tyto peníze nakumulovat. Ušetřit lze například na kategorii minerální vody a nealkoholické nápoje, protože dle statistiky ČSÚ v roce 2009 vypil každý občan 296 l těchto tekutin.³⁶ Vzhledem k tomu, že tato kategorie je značně nehomogenní (zastřešuje spotřebu minerálních a sodových vod, džusů i zelenino-ovocných šťáv, limonád nebo energy drinků) rozhodla jsem se při vyčíslování úspory získané přijetím zdravější alternativy v podobě vody z kohoutku postupovat pomocí odhadu ceny. Proces se tak urychlí. Skutečné ceny v obchodech se pohybují zhruba v intervalu od 3 Kč za balenou vodu (1,5 l) až do 60 Kč (2 l) za džusy (Rauch, Pfanner).³⁷ Většina domácností však bude spotřebovávat spíše levnější nápoje (2/3 pracujících nedosahují ani průměrné mzdy), proto budu počítat s cenou 8 Kč (1 l). Logicky pak 269 l nejrůznějších nápojů stojí single osobu 2 368 Kč ročně a 3 člennou rodinu 7 104 Kč. Alternativa v podobě pití vody z kohoutku se producenty nazývá jako vodné, které činí dle aktuálního (rok 2011) ceníku Ostravských vodáren a kanalizací 31,06 Kč za m³ (1000 l), přepočteme-li to na 296 l, pak je cena něco málo přes 9 Kč.

Další položkou, nemálo zatěžující rozpočet jsou výdaje za spotřebovanou energii. Výhodné je používat spotřebiče, které k provozu potřebují větší množství elektrické energie v době tzv. nízkého tarifu dříve označovaného jako noční proud. Nicméně ne všichni můžeme sjednat dvoutarifní sazby za elektrickou energii, je zapotřebí splňovat určité podmínky jako instalace přímotopu, akumulárního spotřebiče pro vytápění či ohřev vody, kombinace zmíněných spotřebičů, popřípadě instalace tepelného čerpadla) a podstoupit administrativní zátěž. Lze konstatovat, že dvoutarifní sazby rozlišené v tabulce 4.2 jsou určeny domácnostem žijícím v rodinném domě nikoli bytě, kde lze využívat ve valné většině jen sazby jednotarifní.

³⁶ Údaje pocházejí ze statistiky Českého statistického úřadu zveřejněných na jeho webových stránkách v rubrice „Lidé a společnost“ → „Data v publikacích“ → „Spotřeba potravin“ → „Spotřeba potravin a nealkoholických nápojů“. [online] 2010 [cit. 18.04.2011]. Dostupné z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EA0049D17E/\\$File/30041001.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EA0049D17E/$File/30041001.pdf)>

³⁷ Vysledováno v supermarketu.

Kolik mohou domácnosti v rodinném domě s nízkým tarifem ušetřit? Například osmihodinová sazba D25d pro domácnosti s akumulčním spotřebičem (patří zde elektrický bojlerem na ohřev vody) ušetří oproti tradiční sazbě D02d přibližně 20% nákladů (při roční spotřebě cca 5 MWh).³⁸

Výrobci domácích spotřebičů jako jsou pračky, myčky nádobím reagují na potřeby spotřebitelů a vybavují tyto produkty funkcí odložený start. Je logické zmíněnou funkci využít a nechat praní prádla nebo mytí nádobí, případně ohřev vody na dobu, kdy podléháme nízkému tarifu. *„Například pokud zákazník s akumulčním ohřevem užitkové vody se sazbou D25d používá myčku nádobí a pračku s roční spotřebou 320 kWh a 230 kWh, přičemž nebude tyto spotřebiče zapínat v době vysokého tarifu, ale pouze v době nízkého tarifu, pak místo 2 700 Kč zaplatí jen 970 Kč, tj. o 1 730 Kč méně.“*³⁹

Nealkoholické nápoje nebo elektřina jsou jedny z mnoha nákladových položek domácností, u nichž je možné nastavit úsporná opatření. Dalším příkladem jsou například telefonní služby, ale uvádění konkrétnějších položek s předpokládaným prostorem pro úspory, znamená obtížnější aplikaci tohoto návrhu tvorby úspor pro všechny domácnosti obecně.

2) Úspory na zmírnění dopadů spojených s překlenutím nějakého nepříznivého období

Úspory zde hrají podobnou úlohu jako v případě „rezervního fondu“ tvořeného u některých typů společností, protože ten představuje přečerpání prostředků odložených z období prosperity do období, kdy je zapotřebí pokrývat ztrátu. U spotřebitelů je to ztráta, která nastává, když jejich spotřeba po nějakou dobu převrší příjmy. Příkladem nepříznivého období je pracovní neschopnost nebo ztráta zaměstnání. Zvláštním případem je pak zajištění na stáří.

³⁸ KARPÍŠKOVÁ, D. *Noční proud neexistuje. Nízké tarify získáte jen s podmínkami* [online] 28.10.2009 [cit. 18.04.2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.nazeleno.cz/energie/energetika/nocni-proud-neexistuje-nizke-tarify-ziskate-jen-s-podminkami.aspx>>

³⁹ KARPÍŠKOVÁ, D. *Noční proud neexistuje. Nízké tarify získáte jen s podmínkami* [online] 28.10.2009 [cit. 18.04.2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.nazeleno.cz/energie/energetika/nocni-proud-neexistuje-nizke-tarify-ziskate-jen-s-podminkami.aspx>>

Společné pro body 1) a 2):

Ti, kteří spořit mohou a nečiní tak, můžou sami sobě zkomplikovat situaci, protože platí to, co jsem již zmínila, pokud nastanou nečekané výdaje nebo příjmově nepříznivé podmínky, pak musí větší výdaje zajistit nějakou formou vypůjčení prostředků. Průzkum GE Money bank odhalil, že spotřebitelé všeobecně postupují tak, že menší finanční částky v řádech několika tisíců korun si přednostně půjčují od svých přátel a známých, a naopak s půjčkou většího finančního obnosu se obracejí na banku, konkrétně v 6 z 10 případů⁴⁰. Horší výchozí pozici pak zauímají ty domácnosti, které nemají možnost spořit, protože to, co vydělají, sotva pokryje jejich spotřebu. V tomto smutném případě nezbývá než zkusit zvýšit své příjmy. Důchodci si mohou přilepšit pomocí nějakého přivýdělku. Naopak ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu se vyplatí zapracovat na erudovanosti, případně se pokusit o rekvalifikaci, bezesporu pak u jedinců, kteří nabízejí práci v odvětví, jež zažívá silný útlum jako například těžba uhlí.

3) Úspory na plánovanou spotřebu

Každý z nás je neustále v pokušení, nové a lepší mobilní telefony, elektronika, domácí spotřebiče, nábytek nebo zasloužená dovolená, to vše nás neskutečně láká a pravděpodobně lákat nepřestane, našetřeme si na to. Nejlepší je tyto úspory vytvářet s konkrétním záměrem, na vytyčenou budoucí spotřebu, pak se jednak lépe plánuje jejich měsíční výše (vhodnější je odkládat stranou častěji a menší částky), ale rovněž dodržování tohoto předsevzetí je snáze sledovatelné a existuje i vyšší pravděpodobnost dosažení cílové částky z důvodu motivace v podobě už vybraného předmětu spotřeby.

4) Úspory aneb možnost okamžitě reagovat na změny na trhu

Cena, nejpružnější nástroj marketingového mixu umožňuje producentům rychle reagovat na změny v poptávce. Spotřebitelé disponující úsporami, pak mohou nakoupit v okamžiku, kdy je to cenově výhodné. Tento bod souvisí se spekulacemi, očekáváním spotřebitelů, že v důsledku nějakého vlivu dojde ke změně ceny a vyčkávání může znamenat větší užitek v porovnání s cenou.

⁴⁰ Tauberová, D. *Průzkum: Půjčování peněz je pro Čechy běžné*. [online]. [cit. 19.04.2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecpm.cz/cz/clanky/1929-pruzkum-pujcovani-penez-je-pro-cechy-bezne>>

4.1.1 Spotřeba

Nyní se pokusím naznačit jak správně přistupovat ke spotřebě. Předmětem spotřeby domácností jsou 2 vnitřně homogenní, zvnějšku heterogenní skupiny. Hovořím o službách nehmotné povahy představujících činnost a statcích, jež jsou převážně hmotné povahy jako kupříkladu zboží. Dělení na jednotlivé podskupiny se liší podle toho, ze které disciplíny toto dělení převezmeme. Ekonomie rozlišuje 3 podskupiny statků konkrétně inferiorní, normální a luxusní. Vedle toho marketing pracuje s běžným, speciálním a luxusním zbožím, ale význam těchto skupin je v jádru stejný, rozdělujeme zboží dle nákladnosti, nutnosti spotřeby i doby spotřeby (krátkodobé a dlouhodobé spotřeby).

Zboží inferiorní neboli podřadné spotřebovávají domácnosti v období nižších příjmů, znamená pro ně levnější alternativu k normálnímu zboží (běžné spotřeby), příkladem jsou kosti na polévku, jež jsou levnější verzí k masu. Zboží běžné spotřeby, to poptáváme dnes a denně, patří zde potraviny typu vajíčka nebo mléko, které charakterizuje vesměs krátkodobá spotřeba. Dlouhodobě pak spotřebováváme speciální (bílá technika, elektro) i luxusní zboží (automobily, šperky, exotická dovolená, exkluzivní zboží). Koupí statků patřících do 2 posledních skupin je zapotřebí věnovat větší pozornost, neboť zaujímají podstatnou část měsíčních, ročních někdy i několika ročních příjmů, proto se zaměřím na kontrolu právě jejich spotřeby.

V první řadě je důležité spotřebovávat s pokorou, uvědomit si své platové možnosti a své ambice promítnout do snahy o zajištění vyššího příjmu, až posléze tomu uzpůsobit spotřebu, nikoli opačně. Dále platí, že pokud uvažuji o financování spotřeby úvěrem, je zapotřebí být obezřetný a dodržet obecné pravidlo, kdy **věc, na kterou si jedinec půjčuje, by měla mít delší životnost, než je doba splácení úvěru**. Tato skutečnost eliminuje dovolenou nebo vánoční dárky ze seznamu věcí, které je vhodné pořizovat na dluh. Naopak velice rozumným důvodem, proč se zadlužit, je bydlení na přiměřené úrovni nebo nákup něčeho, co v budoucnu povede k vyšším příjmům, názorným příkladem je vzdělání. Pokud není osoba vlastníkem nemovitosti, pak je nucena platit nájem, přičemž po skončení nájemní smlouvy přichází o právo danou nemovitost užívat. V případě hypotéky je to jinak, po jejím splacení už je nemovitost zcela v našich rukou (pokud ji samozřejmě

nezatížíme nějakým zajišťovacím institutem nebo se nezadlužíme natolik, že bude zapotřebí ji zpeněžit, a uhradit tak nadělané závazky).

Kromě bydlení nebo dovolených nakupují spotřebitelé často elektroniku a bílou techniku, ta má svá specifika, neboť větší prodejci i někteří internetoví prodejci nabízejí možnost nákupu na splátky. Skutečnost, že přijít a sjednat si koupí na splátky, je dnes snadné skoro jako podání zásilky na poště, může u spotřebitele vyvolat dojem, že nakoupit to, co chci a kdy to chci, je v pořádku. Není totiž zapotřebí doložit výši příjmů ani podložit zaměstnání v řádném pracovním poměru, stačí si jen zažádat. Myšlenku, že koupě elektroniky na dluh je běžný postup, ještě umocňují možnosti soudobých platebních a kreditních karet. Známi poskytovatelé běžných i studentských účtů umožňují svým klientům službu kontokorent, což je úplatné, časově i co do maximální částky omezené přečerpání peněžních prostředků na účtu. Blíže se pak k této službě vyjadřuji v podkapitole finanční gramotnost. Stačí několik nákupů na splátky, využít kontokorent a potíže s likviditou mohou být za dveřmi, proto je důležité, aby se jedinec nenechal uchláholit tím, že co je snadné, je i vhodné.

Neposledním problémem je koupě statků stimulována nějakou formou marketingové komunikace nebo vyvolána závistí či srovnávacím komplexem, kdy soused si koupil nové auto, tudíž je zapotřebí koupit si nejen nové, ale ještě lepší. Tento postoj hodnotím jako chybný vzhledem k tomu, že ačkoli spotřebovávám statky či služby, které uspokojí určitou potřebu, přinesou nějaký užitek, tak mohou ohrozit spotřebu budoucích potřebných statků. Pokud totiž vynaložím peníze na skoro nepotřebné věci a v budoucnu nastane nějaký nečekaný výdaj, pak bude nutné auto prodat, přičemž hodnota, kterou prodejem utržím, bude o mnoho nižší než na počátku investovaná částka.

4.1.3 Finanční gramotnost aneb jak na úvěry

To, že jedinci sahají po úvěrech bezhlavě, dokazuje nejeden případ, já zmíním jeden extrémní z ostravské pobočky Poradny při finanční tísni. Extrém spočívá v dlužné částce, konkrétně přes 3,2 milionu korun. Nejmenovaný muž si v roce 2008 čtyřikrát půjčil

u společnosti Cetelem a pětkrát u společnosti Home Credit a neschopnost splácet na sebe nenechala dlouho čekat.⁴¹ Až takto zadlužen se rozhodl poradit se s odborníky.

Spirála postupného zadlužování může započít úvěrem, u kterého je nastavena vysoká výše splátek ve snaze splatit dluh co nejrychleji, mít jej takřkajíc z krku. Rovněž se může jednat o opomenutí pojištění proti neschopnosti splácet nebo sáhnutí vedle v podobě volby zbytečně nákladného způsobu vypůjčení peněz. Někdy prostě jen jedinec neodhadne své možnosti, protože nemá na to utáhnout jakýkoliv úvěr. Předcházení zmíněným problémům napomáhá propočet množství prostředků, které spotřebiteli zůstanou z jeho příjmů po odečtení nutných výdajů (za energii, vodu, nájem, potraviny aj.). Dále je neméně užitečné orientovat se v cenách úvěrů a hypoték nebo dokázat správně nastavit měsíční splátky i dobu, po kterou budou vypůjčené zdroje spláceny. Pokud však nastane moment, kdy není z čeho dluh splácet, reaguje dost jedinců ukvapeně nebo snad hrdinsky, protože místo toho, aby přemítali nad variantami a poradili se s odborníky, tak využijí první půjčku, která se jim namane. Až pod výhrůžkou exekuce nebo výkonu rozhodnutí přicházejí na místa, kde mohli přijít dříve, a omezit tak ztráty. Odbornou pomoc mohou hledat například u asociace občanských poraden, kde poradí v oblasti práv a povinností plynoucích ze smluvních vztahů, poskytnou komplexní sociálně-právní zhodnocení možných řešení situace a vynasnaží se o zmírnění důsledků předlužení tak, že spolu s klienty sestaví seznamy věřitelů dle priorit, rodinné rozpočty, pomohou při vytváření plánu splácení dluhů, poradí, jak jednat s věřiteli, a v neposlední řadě poskytují kompletní informace, rady a podporu před insolvenčním řízením a v jeho průběhu.⁴²

Spotřebitelský úvěr

Poskytovateli jsou jak bankovní tak nebankovní instituce. Úvěr se splácí pravidelnými měsíčními splátkami, jejich výše závisí na hodnotě úvěru a době splácení. Než dojde k podpisu jakékoliv smlouvy, zejména té úvěrové, je důležité zajímat se

⁴¹ TŮMA, O. *Petra Kozlová: Žijeme všichni v dluholandu?*. [online]. 24.03.2011 [cit. 19.04.2011]. Dostupné z WWW: < <http://www.penize.cz/dluhy/197883-petra-kozlova-zijeme-vsichni-v-dluholandu> >

⁴² TŮMA, O. *Petra Kozlová: Žijeme všichni v dluholandu?*. [online]. 24.03.2011 [cit. 19.04.2011]. Dostupné z WWW: < <http://www.penize.cz/dluhy/197883-petra-kozlova-zijeme-vsichni-v-dluholandu> >

o všechny podmínky, o ukazatel RPSN (roční procentní sazba nákladů), který je hlavním ukazatelem pro spotřebitele, protože jej informuje, kolik jej bude daný úvěr za rok stát. Dále si smlouvu vzorně pročíst, seznámit se s rozhodčí doložkou, pakliže je součástí. Pokud však spotřebitel podepíše úvěrovou smlouvu a zjistí nějaké nesrovnanosti, je mu dle ZSÚ nově umožněno od takovéto smlouvy o spotřebitelském úvěru odstoupit bez udání důvodu, a to ve lhůtě 14 dní od jejího uzavření.

Platební karty

Výše jsem zmínila, že platební karty umožňují debetní zůstatek, tato bankovní služba se nazývá kontokorentní úvěr. Předpoklady jeho získání jsou téměř nulové, někdy ani není třeba zvláštního uzavírání, protože ujednání bývá součástí smlouvy o běžném účtu a spotřebitel, který nemá přehled o stavu svého účtu, může bez problému uskutečnit transakci, na kterou nemá dostatek peněz. Stačí pak nějakou dobu nesledovat zůstatek a úroky, které si banka za kontokorent účtuje, postupně prohlubují debet. Na rozdíl od spotřebitelského úvěru dochází u převážné většiny kontokorentních úvěrů k měsíčnímu úročení, tudíž každý měsíc se úročí dlužná částka vyšší o úrok z předchozího období. Je proto zapotřebí svůj dluh každý měsíc sledovat, aby nepřesáhl maximální výši kontokorentu, v opačném případě může dlužník počítat s nemalou sankcí. Kontokorent tedy není dobré využívat po dobu déle než pár měsíců spíše týdnů. Proto lze říci, že platební karta je bezesporu vymoženost usnadňující život, nicméně nakládejme s ní jako s automobilem, dávejme si pozor, abychom nepřekročili rychlost, protože jinak nám může způsobit nepříjemnou nehodu.

4.2 Závěr kapitoly

V předchozí kapitole jsem zmínila Darwinovo pravidlo, silnější přežije, kdy mnou myšlený silnější jedinec neoplýval muskulaturou, ale byl ekonomicky silnější, tzn. lépe hospodařil s prostředky, které měl k dispozici. V této pasáži jsem se snažila přiblížit cestu, jak se přiřadit mezi ty finančně stabilní, přičemž není nutně sypaná nahromaděním nespočetného množství peněz, které pokryjí „vše dostupné na světě“, ale spočívá v tom, jak se bude jedinec stavět ke třem základním otázkám:

1) Je nutné tvořit úspory, pokud ano, pak v jaké výši?

Ano, nejlépe je zachovávat rezervu ve výši 3-6 měsíčních (liší se dle literatury) výdajů domácnosti. Nicméně i úspory na nižší výši jsou mnohem rozumnějším řešením, nežli úspory žádné.

2) Co, kdy a kolik toho mohu spotřebovávat? Jak zvolenou spotřebu následně financovat?

Spotřebovávat ty statky, v době a množství, jež odpovídají mým příjmovým možnostem. Úvěru využívat při pořizování bydlení a nákupu toho, co mi v budoucnu přinese vyšším příjmem (například vzdělání).

3) Je důležitý základní přehled a orientace ve finančních službách? Co mě má zajímat?

Bezesporu, protože výrok: „*Ignorantia iuris non excusat*“ neboli „*Neznalost zákona neomlouvá*“ a nejenom neznalost zákona, ale i neznalost smlouvy, kterou podepisuju, opravdu neomlouvá. Je vhodné se seznámit s ukazatelem RPSN neboli roční procentní sazbou nákladů. Nenastavovat splátky zbytečně vysoko ve snaze dluh co nejdříve splatit, ale postupovat tak, že věc, na kterou si jedinec půjčuje, by měla mít delší životnost, než je doba splácení úvěru. Dále si pořádně pročíst podepisovanou smlouvu, nebát se říct si o možnost nechat jí prohlédnout odborníky nebo ji prostudovat v pohodlí domova.

5 ZÁVĚR

Musím přiznat, že trávit nějaký čas studiem problematiky úpadku, to zanechá své stopy nebo přinejmenším donutí člověka se zamyslet, zda hospodaří tak jak má. Velice netradičně na mě zapůsobila publikace od Richtera, protože navíc hodnotil úpadek i z pohledu etiky. Já se ztotožňuji s myšlenkou, že v historii byli jedinci neplatiči odvrhnuti na okraj společnosti. Dnes je vše jinak, legislativa nad nimi drží ochrannou ruku v podobě zmírňování dopadů nastalého úpadku. Účelem je co nejšetrněji vyřešit osobní bankrot spotřebitele, aby po určitém čase mohl opět hospodařit s „čistým štítem“ a nemusel jej tudíž opatrovat stát. Ovšem jako téměř všude, platí i zde 3 pohybový zákon od Isaaca Newtona, jež nám zkráceně říká, že každá akce vyvolá svou reakci. Proto i dobrý úmysl tvůrců může být oslaben lehkomyšlným jednáním jeho uživatelů. V návaznosti na tuto myšlenku mám pocit, jakoby míra respektu vůči půjčování peněžních prostředků nezadržitelně klesala. Kam vůbec tato tendence postupně společnost dovede? Nezbyvá než se nechat překvapit.

V samotném středu této práce jsem uvažovala o možných příčinách rostoucího počtu insolvenčních návrhů. Využívala jsem přechody ekonomiky z fáze růstu do fáze poklesu, ke kterým dochází zapojováním dalších a dalších výrobních faktorů, což zvedá jejich cenu a nutí producenty zdražovat produkci. Růst cenové hladiny snižuje spotřebu a producentům nezbyvá než snižovat náklady výroby v horším případě pak propouštět zaměstnance. Vlivy na spotřebitele jsou rovněž nelibé, protože je na nich se poprat s vyššími cenami statků i potenciální ztrátou zaměstnání. To vše pak zvyšuje samotnou pravděpodobnost úpadku, neboť může dojít k neschopnosti splácet závazky i vzniku závazků nových mnohdy neuvážených a neunesitelných. I když toto mnou zkonstruované zhodnocení nedosahuje takové celospolečenské hodnoty jako například výstup práce zaměřující se na nové možnosti genové terapie maligních nádorů, tak v netradičním vlastnoručním uchopení spatřuji rovněž určitou přidanou hodnotu.

Nedávno jsem četla myšlenku, která mě dosti oslovila, nicméně doslovné znění jsem přepsat zapomněla, avšak samotné jádro mi utkvělo v paměti: *Svůj život začínáme několika drobnými povinnostmi. Slibujeme věrnost svojí vlajce, přísaháme, že vrátíme knížky do knihovny. Postupně však stárneme a začínáme skládat jiné sliby, jiné přísahy,*

neboť naše okolí po nás chce záruky. Vyžaduje naše sliby a s každou i titěrnou věcí, ke které se zavážeme, se postupně přibližujeme bodu, kdy budeme nuceni se ohlédnout a při pohledu zpět pak zjistíme, že se najednou topíme ve vlastních závazcích. V Závazcích ke klientům, kolegům, nadřízeným, rodině, přátelům i k různým institucím. Proto logicky pocítujeme nutkání udělat to, co napadne snad každého člověka zahnaného do kouta, utéct. Uháníme jako šílení, abychom svým slibům uprchli, a doufáme, že budou zapomenuty. Nicméně dříve nebo později nás vždy dohoní a kupodivu občas zjistíme, že závazek, před kterým prcháme, za to vlastně vůbec nestojí a má své řešení. Ráda bych skončila touto myšlenkou, protože nenechat si nakupit na svá bedra více než mohu zvládnout je v rámci prevence neschopnosti splácet úplně to nejzákladnější.

Seznam použité literatury

Monografie:

1. CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*. Praha: Linde, a. s., 2006. 199 s. ISBN 978-80-7201-576-1.
2. HOLMAN, R. *Makroekonomie středně pokročilý kurz*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck., 2010. 434 s. ISBN: 978-80-7179-861-3.
3. JUREČKA, V. a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 336 s. ISBN: 978-80-247-3258-9.
4. KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; PACHL, L. *Insolvenční právo aneb osobní bankroty začínají*. 1. vyd. Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o., 2008. 298 s. ISBN 978-80-87001-10-3.
5. MARŠÍKOVÁ, J. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2009. 394 s. ISBN 978-80-7201-780-5.
6. RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008. 471 s. ISBN 978-80-7357-32.
7. SCHELLEOVÁ, I. *Základy insolvenčního práva*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2008. 322 s. ISBN 978-80-87071-88-5.
8. SCHILLER, B. R. *Makroekonomie dnes*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2004. 412 s. ISBN 978-80-251-0169-X.

Právní předpisy:

9. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

Tištěná periodika:

11. SYROVÝ, P. *Úvěr: výborný sluha, kterého je třeba pečlivě vybírat*. E15, 2011, s.1-2.
12. ŽÍTEK, K. *Ministerstvo a ČNB zajímá finanční gramotnost Čechů*. Konkursní noviny, 2010, roč. 13, č. 18, s. 3.

Internetové zdroje:

13. Aktuální tiskové informace společnosti Creditreform Česká republika. [online]. [cit. 0.04.2011]. Dostupné na WWW:
<http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/Konkurz_V_CR_20077933.pdf>
14. *Do úpadku se může dostat téměř kdokoliv*. [online]. 2010 [cit. 16.03.2011]. Dostupné na WWW: <http://www.insolweb.cz/2-do-upadku-se-muze-dostat-temer-kdokoliv/>
15. DOLEČEK, M. *Insolvence – úpadek a způsoby jeho řešení* [online]. 07.07.2009 [cit. 09.03.2010]. Dostupné na WWW:
<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/insolvence-upadek-opu/1000818/47945/>
16. DOLEČEK, M. *Konkurs* [online]. 30.09.2008 [cit. 09.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/konkurs-opu/1000818/49115/>>
17. *Hrubý domácí produkt*. [online]. 2009 [cit. 11.04.2010]. Dostupné na WWW:
<<http://www.mesec.cz/dane/ekonomika/pruvodce/hruby-domaci-produkt/>>
18. *Insolvenční zákon*. [online]. 2009 [cit. 16.03.2010]. Dostupné na WWW:
<<http://insolvenzni-zakon.justice.cz/pravni-predpisy.html>>
19. KARPÍŠKOVÁ, D. *Noční proud neexistuje. Nízké tarify získáte jen s podmínkami*. [online] 28.10.2009 [cit. 18.04.2011]. Dostupné z WWW:
<<http://www.nazeleno.cz/energie/energetika/nocni-proud-neexistuje-nizke-tarify-ziskate-jen-s-podminkami.aspx>>
20. Sociální statistiky Českého statistického úřadu. [online] 2010 [cit. 18.04.2011]. Dostupné z WWW:
<[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EA0049D17E/\\$File/30041001.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/EA0049D17E/$File/30041001.pdf)>
21. Tauberová, D. *Průzkum: Půjčování peněz je pro Čechy běžné*. [online]. [cit. 19.04.2011]. Dostupné z WWW: < <http://www.ecpm.cz/cz/clanky/1929-pruzkum-pujcovani-penez-je-pro-cechy-bezne>>
22. TŮMA, O. *Petra Kozlová: Žijeme všichni v dluholandu?* [online]. 24.03.2011 [cit. 19.04.2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.penize.cz/dluhy/197883-petra-kozlova-zijeme-vsichni-v-dluholandu>>
23. VAVROŇ, J. *Třicet osm procent rodin v Česku měsíčně neušetří vůbec nic*. [online]. 07.04.2011 [cit. 15.04.2010]. Dostupné na WWW:

<<http://www.novinky.cz/ekonomika/230017-tricet-osm-procent-rodin-v-cesku-mesicne-neusetri-vubec-nic.html>>

24. *Životní minimum, definice, kalkulačka pro rok 2011*. [online]. 2011 [cit. 18.04.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.kurzy.cz/kalkulacka/zivotni-minimum/>>

Seznam zkratk

IZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon)
FO	fyzická osoba
PO	právnícká osoba
ZKV	zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání
ZSÚ	zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....

Karolína Vašíčková

Adresa trvalého pobytu studenta:

Emy Destinové 2272

738 01, Frýdek-Místek